ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

✻ ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Γ· ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ ✻

ΑΘΗΝΑΙ

1901

ΗΚΗ
ΕΙΟΥ
ΤΟΣ
Α.Π.Θ.
ΓΗ
ΗΣ
ΙΑΤΟΣ
Η
3

603
.G9
K3553
1901
c.1

Βιβλιοθήκη
ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ. 05151
25 ΔΕΚ 2003

ΔΩΡΕΑ Κ. Τσάμης

0640016639

Herbert Friedrich
Dr. Ewig

Η "ΔΟΞΑ,, ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

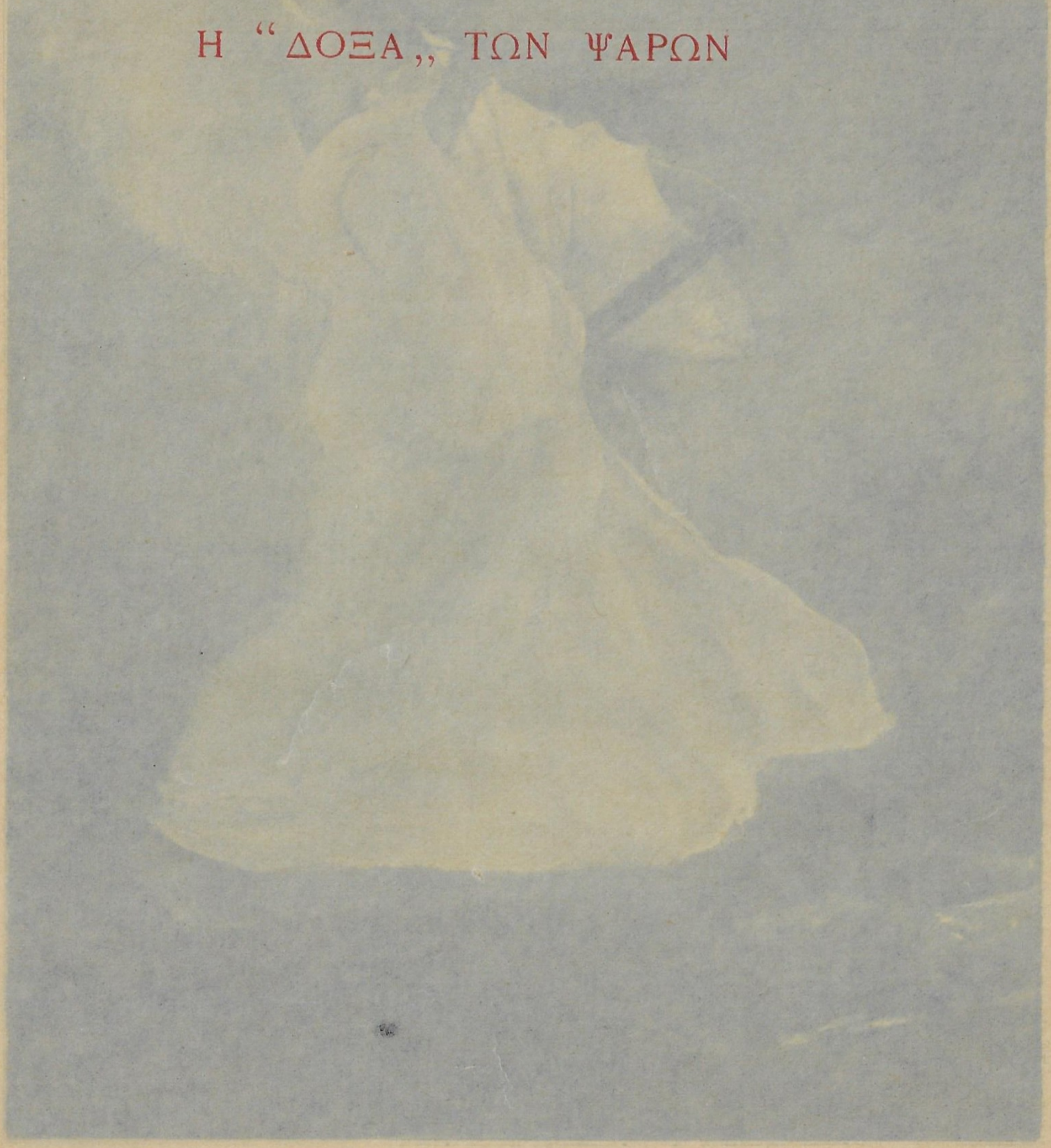

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ῥάχη
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
Καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
Γενομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
Ποῦ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

ΣΟΛΩΜΟΣ

Η „ΔΟΞΑ" ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

* ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Γ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΥ *

ΑΘΗΝΑΙ

1901

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον "Ἑστία" Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 2873

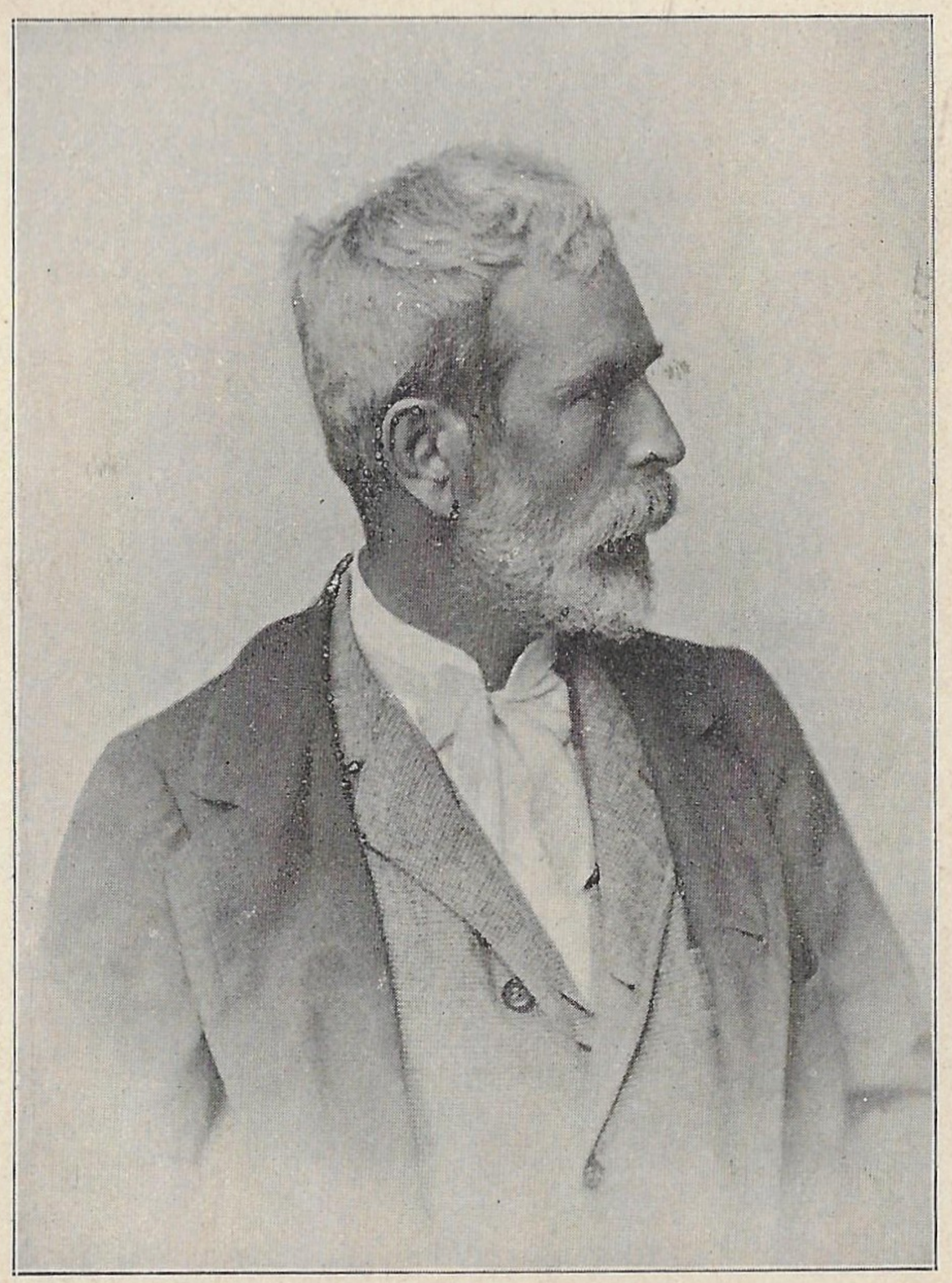

"Δὲν ἠμπορῶ νὰ ξωγραφήσω τὴν Ἑλλάδα μας τόσον ὡραίαν ὡς τὴν αἰσθάνομαι„.

Ν. Γύζης

1900.

. . . Τὸ συντριμμένο του κοντῦλι
Σὰ μιὰ βαθύφωνη ἦταν λύρα.

— ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Creative art,
Whether the instıument of words she use
Or pencil pregnant with ethereal hues
Demands the service of a mind and heart.

— WORDSWORTH

. . . Gysis s' y contraignit à une discipline de dessin admirable, il se créa une atmosphère de pensèe, d'élègance et de beautè irrespirable pour le commun des mortels.

. . . Le retour en Grèce, l'étude par un esprit mûri en exil des poètes et des monuments antiques, le rendent à lui même et ressuscitent en lui la distinction innèe de la race à laquellle il appartient.

. . . Il est incontestablement de la lignèe des « maîtres de grâce et de style », chers au pauvre Ary Renan, qui lui aussi était du nombre . . .

— W. RITTER

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΗΝ Κ^αν ΑΡΤΕΜΙΔΑ Ν. ΓΥΖΗ

Κυρία,

Εἰς τὸν οἶκόν σας, τὸν ὁποῖον ἐφώτισεν ἡ Δόξα καὶ σκιάζει τώρα τὸ Πένθος, μοῦ ἐδόθη νὰ ζήσω μερικὰς ἀπὸ τὰς πληρεστέρας ὥρας τῆς ζωῆς μου. Πληρεστέρας διὰ τὴν ἔντασιν τῆς αἰσθητικῆς χαρᾶς, τὴν προσέγγισιν πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἰδεώδη τῆς Τέχνης, τὴν στενὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ψυχὴν ἑνὸς ὑπερόχου μύστου αὐτῆς—τοῦ συζύγου σας. Ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἐκφράσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὰς ἀλησμονήτους ἐκείνας ὥρας, ἀφιερῶν πρὸς ὑμᾶς εὐλαβῶς τὰς ὀλίγας ταύτας σελίδας, εἰς τὰς ὁποίας προσεπάθησα νὰ ὑποτυπώσω τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ καλλιτέχνου, τὸν ὁποῖον κλαίουν ὁμοῦ ὁ Οἶκος, ἡ Πατρὶς καὶ ἡ Τέχνη. Τὸ μνημεῖον εἶνε πενιχρόν, ἀλλὰ ἔβαλα εἰς αὐτὸ ὅλην τὴν συγκίνησιν τῆς καρδίας καὶ ὅλον τὸν θαυμασμὸν τῆς ψυχῆς μου, καὶ δὲν εὗρον λόγους ἀληθεστέρους νὰ ἐπιγράψω ἐπ᾽ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ, ὅστις τοὺς δημιουργοὺς καλλιτέχνας, ὡς ἦτο ὁ Νικόλαος Γύζης, διακρίνει ἀπὸ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν συγχρόνως.

Μετ᾽ εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως

ΔΗΜ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ*

Κυρίαι καὶ κύριοι,

Ἂν εἴχαμεν συγκεντρωμένον ἐδῶ, ὡς εἰς μουσεῖον, τὸ ἔργον τοῦ Γύζη θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλήσω ἐνώπιόν σας ἁπλούστατα περὶ τοῦ καλλιτέχνου. Θὰ σᾶς ὡμίλουν σιωπῶν καὶ θαυμάζων. Ἀλλ' ἡ φωτεινὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔζησε καὶ ἐσβέσθη ὑπὸ τὸν βαρὺν οὐρανὸν τοῦ Μονάχου καὶ αἱ σελίδες, εἰς τὰς ὁποίας ὠνειρεύθη ὄνειρα μύχια καὶ ποιητικά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπετύπωσε τὰς συγκινήσεις της, διὰ τῶν ὁποίων διηρμήνευσε τὰ ρίγη τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ὀδύνης της, εἶνε διεσπαρμέναι εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἑλλάς, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ἐσχημάτισε τοὺς φθόγγους τῆς τελευταίας πνοῆς του καὶ ἥτις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ἡ Μοῖρα, ἡ ῥάνασα μὲ τὰ ἄνθη τῆς ἐμπνεύσεως τὸ λίκνον του, ἀλλὰ καὶ ἡ Μοῦσα, ἡ χειραγωγήσασα αὐτὸν δι' ὅλης του τῆς ζωῆς, ἡ Ἑλλὰς δὲν κατέχει οὔτε τὸ μεγαλείτερον, οὔτε τὸ χαρακτηριστικώτερον μέρος τοῦ ἔργου του. Ἠλπίσαμεν πρὸς στιγμήν, ὅτι μορφώσας καὶ ὡριμάσας τὴν ἰσχυρὰν ἰδιοφυΐαν του, ποῦ ὑπάρχουν οἱ ὀνομάζοντες μεγαλοφυΐαν, ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν δὲν θωπεύει ὁ ἥλιος τῶν Ἀθηνῶν, οὔτε στέφουν τὰ ἴα τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀλλ' ἡ ὁποία ζῇ καὶ κινεῖται εἰς τὸ θάλπος τῆς Τέχνης καὶ τὴν ὁποίαν ἀρωματίζουν τὰ ἁβρότατα τῆς ψυχῆς ἄνθη: ἡ λεπτότης τῆς καλαισθησίας καὶ ἡ βαθεῖα διαίσθησις ὅλων τῶν μορφῶν τῆς τέχνης, ἠλπίσαμεν, λέγω, ὅτι θὰ ἤρχετο νὰ θέσῃ

---

* *Διάλεξις γενομένη εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ» τὴν 22 Μαρτίου 1901 κατὰ τὴν πρὸς τιμὴν τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀποθανόντος Ἕλληνος ζωγράφου Νικολάου Γύζη ἐπιμνημόσυνον τελετήν.*

τὴν ἀνδρικὴν ἀκμὴν τῆς καλλιτεχνικῆς δυνάμεώς του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος. Ὁ θάνατος, ὁ παίζων εἰς τὴν ζωὴν αἰωνίως τὸ παιγνίδιον τοῦ Ῥωμαίου στρατιώτου πρὸς τὸν Ἀρχιμήδην, δὲν ἐπέτρεψε νὰ ἐκπληρωθῇ ἓν ὡραῖον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον θὰ συνεπλήρωνε μίαν ὡραίαν ζωήν. Ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην τὴν ὀδυνηρὰν δὲν ἔτηξε τὸν Γύζην μόνη ἡ νόσος. Νοσταλγία φλογερὰ ηὔξανε τὸν πυρετὸν τοῦ σώματος καὶ ἔφερε τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ζωῆς τῆς φαντασίας πρὸς τὴν γλαυκὴν πατρίδα. Αἱ τελευταῖαι γραμμαὶ τὰς ὁποίας ἐχάραξε, γραμμαὶ ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας ὁ θάνατος ἔχει βάλει ἤδη τὸν τρόμον του, ἦσαν αἱ γραμμαὶ κτιρίου Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ὅπου ἐφαντάζετο δεσμευόμενον τὸ Πνεῦμα τῆς Τέχνης καὶ ἐγκαθισταμένην μίαν ἑλληνικὴν Ἀναγέννησιν, καὶ κάτωθεν τῶν γραμμῶν μερικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοιαύτης Ἀκαδημίας. Καὶ ὅταν τὰ βλέφαρα, βεβαρημένα πλέον ἀπὸ τὴν προσέγγισιν τοῦ τέλους, ἠνοίχθησαν διὰ τελευταίαν φορὰν πρὸς τὸ φεῦγον φῶς καὶ τὴν ζωήν, εἰκὼν ἑλληνικῆς ἁρμονίας καὶ γαλήνης τὸν ἐγοήτευσε καὶ ἐκεῖ — εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ ἀγνώστου. Εἶδε τὴν κόρην του, μίαν κόρην τῆς Τέχνης στηριζομένην ἐπάνω εἰς τὴν θερμάστραν καὶ προσβλέπουσαν μὲ ἔκφρασιν περιαλγῆ πρὸς αὐτόν, καὶ ἐψιθύρισε πρὸς τοὺς οἰκείους του:

— Ἔτσι νὰ γείνῃ ὁ τάφος μου! ὅπως στέκει τώρα ἡ Μαργαρίτα!

Ὁ ἐπιθάνατος εἶχεν ὁραματισθῇ ἓν ἀπὸ τὰ ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα τοῦ Κεραμεικοῦ.

Ὅταν, προκειμένου περὶ Γύζη, ὁμιλοῦμεν περὶ κάλλους Ἑλληνικοῦ, δὲν ἐπαναλαμβάνομεν κατὰ σύμβασιν φράσιν, τῆς ὁποίας πολὺ μεγάλη γίνεται χρῆσις καὶ ἰδίως κατάχρησις. Ὑπάρχει μυστηριώδης συνάφεια μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τῶν ψυχῶν, ἡ βαθεῖα δ' αὕτη συγγένεια ἐξεδηλώθη θαυμασίως εἰς τὰς ἀναλογίας μεταξὺ τοῦ μαρμαρίνου ὕμνου, τὸν ὁποῖον ἀποτελεῖ ὁ Παρθενὼν καὶ τοῦ πετρίνου ᾄσματος, τὸ ὁποῖον ψάλλουν τὰ πέριξ αὐτοῦ ἰοβαφῆ βουνά. Ἐνθυμοῦμαι τοὺς λόγους τοῦ Κουρτίου. «Ξηρὰ καὶ θάλασσα, λόφοι καὶ πεδιάδες, ὑγρα-
» σία καὶ ξηρότης, τῆς Θρᾴκης οἱ χιονοστρόβιλοι, τροπικοῦ ἡλίου

ΜΥΣΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

» τὸ καῦμα, ὅλαι αἱ ἀντιθέσεις, ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς ζωῆς τῆς » φύσεως, συνδυάζονται ἐνταῦθα εἰς ἀπέραντον ποικιλίαν διὰ » νὰ διεγείρουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὅπως ὅλαι » αὗται αἱ ἀντιθέσεις συγχωνεύονται εἰς ὑψίστην ἁρμονίαν, περι- » βάλλουσαν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τοῦ » Αἰγαίου, οὕτως ἐδόθη καὶ εἰς τὸν κάτοικον αὐτῶν νὰ ἐναρμο- » νίσῃ τὰς ἀντιθέσεις τὰς ζωογονούσας τὴν ἐνσυνείδητον ζωήν, » νὰ συζεύξῃ ἁρμονικῶς τὴν χαρὰν πρὸς τὴν ἐργασίαν, τὸ » πνεῦμα πρὸς τὸ σῶμα, τὴν ἰδέαν πρὸς τὸ αἴσθημα.» Τῆς ἁρμονίας αὐτῆς τῆς μυστηριώδους τὸ ἀδίδακτον μάθημα συναπέφερε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἁπλοῦ ξυλουργοῦ τῆς Τήνου μέχρι τῶν ἀκροτάτων κορυφῶν τῆς Τέχνης, μέχρι τῶν ὁποίων ἀνῆλθε. Τὸ γλαυκὸν ὅραμα τοῦ φωτός, ὅπως τὸ εἶδε νὰ χρυσώνῃ τὴν αὐγὴν ἠρέμα τὰς γύρω δαντελλωτὰς ἀκτάς, ἢ τὴν ἑσπέραν νὰ φιλῇ μὲ τὴν ἀσύννεφον αἴγλην του τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν, «Θεὸς εὐτυχίας, σκορπίζων μειδιάματα», κατὰ τὸν στίχον τοῦ Βύρωνος, τὸ ὅραμα αὐτὸ ποτὲ δὲν ἐχάθη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του ἐμπρός. Γεννηθεὶς ἐντὸς τῆς ἁρμονίας, ἔζησε τὴν ἁρμονίαν καὶ ὁ νόμος τῆς ἁρμονίας ὑπῆξεν ὁ ὁδηγός, ὁ φωτίσας τὸν βίον του ὁλόκληρον.

❖

Ἡ φυσιογνωμία τοῦ Γύζη εἶχε κάτι τὸ ἐντελῶς ἰδιάζον. Ἐπρόδιδε τὸν τεχνίτην δημιουργόν, τὸν τεχνίτην ποιητήν. Τὰ ὀστεώδη μῆλα τῶν παρειῶν προεῖχον, τὸ μέτωπον ἐκυρτώνετο ἐπιβλητικὸν ὑπεράνω ἀπὸ τὰς πυκνὰς ὀφρῦς, ἡ λευκάζουσα πλέον κόμη ἐπλαισίωνε πρόσωπον ξηρὸν καὶ νευρικὸν καὶ τὴν ὅλην μορφὴν ἐφώτιζεν ἡ λάμψις δύο ὀφθαλμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξετόξευον ἀστραπὰς διαρκεῖς. Ὦ! οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκεῖνοι! Ὅλον τοῦ καλλιτέχνου τὸ πῦρ, ὅλος ὁ πυρετὸς τῆς ἀνησύχου ἐκείνης ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀνεζήτει παντοῦ τὸ τέλειον ἰδεῶδες καὶ ὡραματίζετο τὴν ἀγλαὰν τελειότητα τῆς ἐσωτέρας, τῆς πνευματικῆς τέχνης, ὅλον τὸ δαιμόνιον τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ φιλοσόφου τοῦ χρωστῆρος ἐξέλαμπον εἰς τὰς δύο ἐκείνας μαύρας κόρας. Ὅταν ὡμίλει, τὸ πρόσωπον σχεδὸν δὲν ἐταράσσετο· αἱ χειρονομίαι του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ ψυχρότης τῆς βορείας φύσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ βαθὺ αἴσθημα τῆς ἀναλογίας, εἶχον ἐπι-

θέσει τὴν σφραγῖδά των, ἦσαν σπάνιαι καὶ ἁρμονικαί, αἱ λέξεις ἔπιπτον ἀπὸ τὸ στόμα του βραδεῖαι, σταλακταί, στρογγυλαί. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί, οἱ ἀεικίνητοι, οἱ λάμποντες, οἱ πυρπολοῦντες, οἱ περιλαμβάνοντες ὁλόκληρον κόσμον ἰδεῶν τί δὲν ἔλεγον, πόσα δὲν ἐξέφραζον! Καὶ ὁ λόγος τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις εἶχε κἄτι τὸ προφητικὸν καὶ κἄτι τὸ ἀποστολικόν, μὲ τὴν ἱερατικὴν ἀπόχρωσιν τῆς φωνῆς του, τῆς ὀγκουμένης ὄχι σπανίως εἰς ἦθος ἀπαγγελίας σεμνῆς καὶ ἐκφραστικῆς, ἐνεψυχώνετο ἐνώπιον τοῦ ἀκροατοῦ του, προσελάμβανε ζωὴν ἰδιάζουσαν, ἠκούετο ὡς ὁ λόγος διδασκάλου καὶ τεχνίτου ἐμπνευσμένου.

— Ἐμουντζουρώσατε πάλι σήμερα, φίλτατε, ἔλεγε πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ ζωγραφείου του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο εὐχαριστημένος καὶ ἡ ἁπλῆ αὐτὴ φράσις ἦτο ἡ πικροτέρα μομφή, τὴν ὁποίαν ποτε ἀπηύθυνε.

Διὰ τοὺς ἀμελεστέρους ἡ προσφιλής του φρᾶσις ἦτο:

— Τί κομήτης!

Ἀλλὰ δι' ὅλους ἔκρυπτε θησαυροὺς ἐπιεικείας, συμπαθείας, στοργῆς, ἐθαυμάζετο δ' εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου, διότι διώρθωνε τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν του, ὄχι κατὰ ψυχροὺς καὶ ἀπαραβάτους ἀκαδημαϊκοὺς κανόνας, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς ἰδιαιτέρας ἰδιοφυΐας τοῦ τεχνίτου. Μίαν ἡμέραν ἔλαβε τὸ ἀσχημότερον μοδέλον τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἔδωκε τοιαύτην στάσιν, ὥστε ὅλη ἡ Ἀκαδημία, καθηγηταὶ καὶ μαθηταί, ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἑβδομάδας διήρχοντο ἀπὸ τὸ ζωγραφεῖόν του διὰ νὰ θαυμάσουν τὴν στάσιν του. Εἰς τὸ ἀνέκφραστον πρόσωπον εἶχε δώσει τὴν ζωὴν τοῦ κάλλους μὲ τὴν ἔμπνευσίν του.

Καὶ ἦτο πράγματι ἐμπνευσμένος ὁ ζωγράφος, παρίστατο δ' ὁ Γύζης ἐνώπιόν μας ὡς πατήρ τις τῆς καλλιτεχνίας, ἀπείρως ἀγαθὸς καὶ ἀπείρως αὐστηρὸς συνάμα, δημιουργὸς πλάττων διὰ τῆς χειρὸς καὶ τοῦ χρωστῆρος, ἀλλὰ πλάττων καὶ διὰ τῆς διανοίας καὶ διὰ τῆς καρδίας, ἀναπτερούμενος πρὸς σφαίρας διανοητικάς, ὁραματιζόμενος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, φαντασιούμενος διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς φαντασίας, ὄχι μόνον ζωγραφίζων καὶ ἐκτελῶν.

Ὁ βίος του ἦτο ἁπλοῦς καὶ τρυφερὸς ὡς βίος παιδίου, διότι πράγματι ὁ βίος ὅλων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν ἔχει κἄτι ἀπὸ

τὴν ἀφέλειαν, τὴν χάριν καὶ τὴν ποίησιν τῆς παιδικῆς ζωῆς. Τὸν διεμέριζε καὶ τὸν διήρχετο μεταξὺ τοῦ ἐργαστηρίου του, τοῦ ἐργαστηρίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπέπτη φεῦ! πλέον τὸ πνεῦμα καὶ ὅπου πρὸ ὀλίγου εἰσῆλθον οἱ καταγραφεῖς καὶ οἱ ἐκτιμηταί, καὶ τῆς οἰκίας του, τὴν ὁποίαν ἐθέρμαινεν ἡ ἁβρὰ συμπάθεια καὶ ἐξωράϊζεν ἡ λεπτοτάτη φιλοκαλία. Ἕνας φυρμὸς εἰκόνων, σχεδίων ἡμιτελῶν, σημειώσεων, ἐμπνεύσεων στιγμιαίων,

Τὸ παραμῦθι τῆς Γιαγιᾶς.

τὸ ἐργαστήριον, εἰς τὴν σιγὴν τοῦ ὁποίου ἐνόμιζες ὅτι ἤκουες νὰ θροοῦν ὅλαι αἱ ἰδεώδεις ὑπάρξεις, ποῦ ἀπετύπωσεν ὁ Γύζης εἰς τοὺς πίνακάς του, χορὸς δοξασμένος. Εἰς τὴν οἰκίαν του, ἡ χάρις καὶ ἡ καλαισθησία μυρίων πραγμάτων, εἰκόνων, κομψοτεχνημάτων, ἀγαλματίων, εἰδωλίων, ἀγγείων, ὑφασμάτων παλαιῶν, συλλεχθέντων ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κατὰ τὰ ταξείδια τῆς Ἰταλίας ἰδίως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τίποτε δὲν ἦτο κοινὸν καὶ τίποτε δὲν ἦτο πρόστυχον καὶ τίποτε δὲν ἔστιλβε δι' ὀφθαλμοὺς νεοπλούτου, ἀλλ' ὅλα περιέβαλλεν ἡ ἡμίσβεστος λάμψις τῆς παλαιωθείσης καλλονῆς καὶ τῆς γνησίας εὐγενείας. Ἐν μέσῳ τοῦ πλαι-

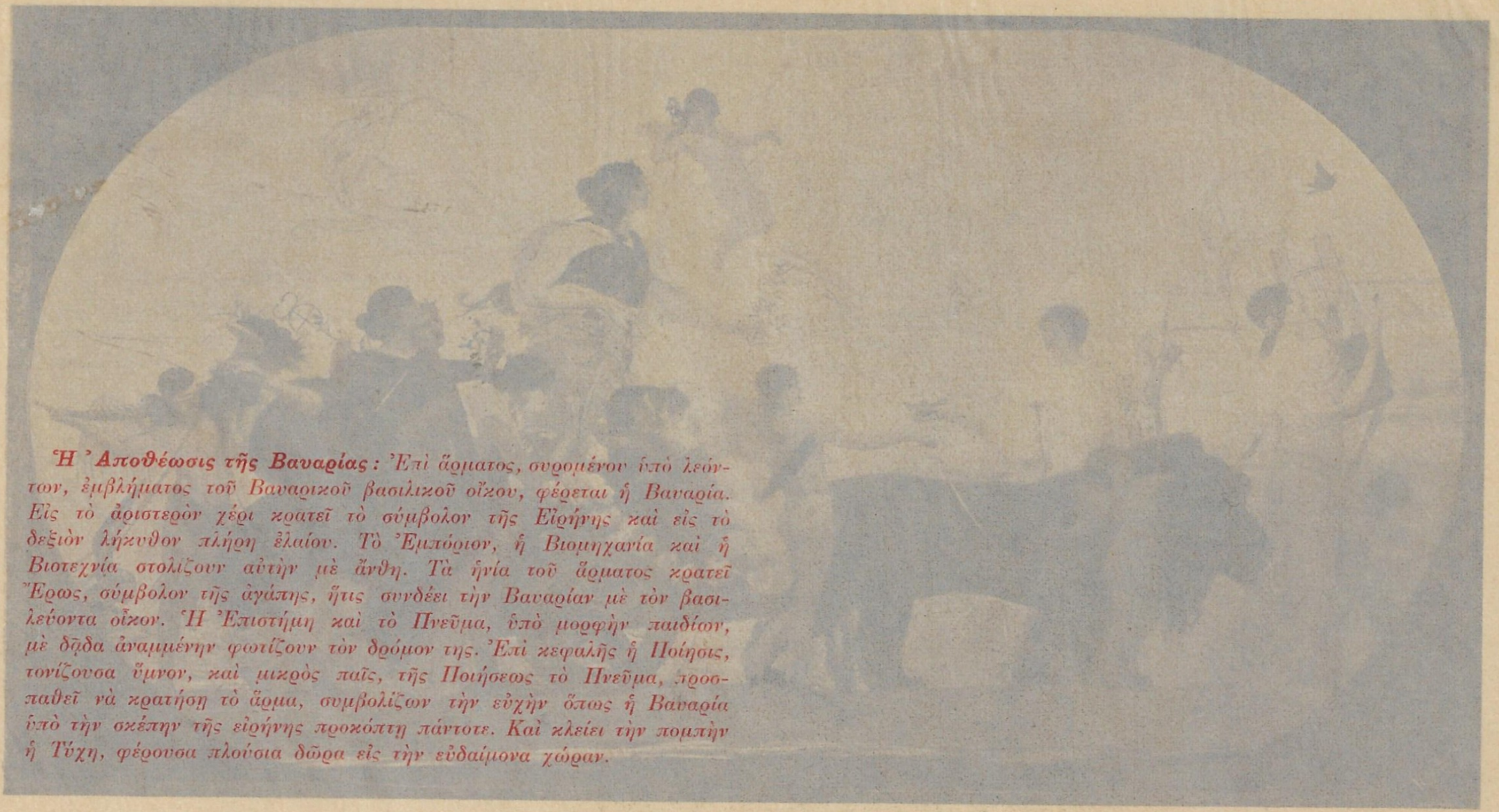

Ἡ Ἀποθέωσις τῆς Βαναρίας: Ἐπὶ ἅρματος, συρομένου ὑπὸ λεόντων, ἐμβλήματος τοῦ Βαναρικοῦ βασιλικοῦ οἴκου, φέρεται ἡ Βαναρία. Εἰς τὸ ἀριστερὸν χέρι κρατεῖ τὸ σύμβολον τῆς Εἰρήνης καὶ εἰς τὸ δεξιὸν λήκυθον πλήρη ἐλαίου. Τὸ Ἐμπόριον, ἡ Βιομηχανία καὶ ἡ Βιοτεχνία στολίζουν αὐτὴν μὲ ἄνθη. Τὰ ἡνία τοῦ ἅρματος κρατεῖ Ἔρως, σύμβολον τῆς ἀγάπης, ἥτις συνδέει τὴν Βαναρίαν μὲ τὸν βασιλεύοντα οἶκον. Ἡ Ἐπιστήμη καὶ τὸ Πνεῦμα, ὑπὸ μορφὴν παιδίων, μὲ δᾷδα ἀναμμένην φωτίζουν τὸν δρόμον της. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ Ποίησις, τονίζουσα ὕμνον, καὶ μικρὸς παῖς, τῆς Ποιήσεως τὸ Πνεῦμα, προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἅρμα, συμβολίζων τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ Βαναρία ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εἰρήνης προκόπτῃ πάντοτε. Καὶ κλείει τὴν πομπὴν ἡ Τύχη, φέρουσα πλούσια δῶρα εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν.

Η ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ

ΣΑΙΒΑΛΒΑΣΚΗΤΣΙΣΩΝ Η ΑΤΤΟΘΕΩΤΑ Η

τὴν ἀφέλειαν, τὴν χάριν καὶ τὴν ποίησιν τῆς παιδικῆς ζωῆς. Τὸν διεμέριζε καὶ τὸν διήρχετο μεταξὺ τοῦ ἐργαστηρίου του, τοῦ ἐργαστηρίου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπέπτη φεῦ! πλέον τὸ πνεῦμα καὶ ὅπου πρὸ ὀλίγου εἰσῆλθον οἱ καταγραφεῖς καὶ οἱ ἐκτιμηταί, καὶ τῆς οἰκίας του, τὴν ὁποίαν ἐθέρμαινεν ἡ ἁβρὰ συμπάθεια καὶ ἐξωράϊζεν ἡ λεπτοτάτη φιλοκαλία. Ἕνας φυρμὸς εἰκόνων, σπουδῶν ἡμιτελῶν, σημειώσεων, ἐμπνεύσεων στιγμιαίων,

Τὸ παραμύθι τῆς Γιαγιᾶς.

τὸ ἐργαστήριον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζες ὅτι ἤκουες νὰ θροοῦν ὅλαι αἱ ἀηδόνες τῆς ὑπάρξεως, τοῦ ἀπετύπωσεν ὁ Γύζης εἰς τοὺς πίνακάς του, χαρὰς δοσαρέτος. Εἰς τὴν οἰκίαν του, ἡ χάρις καὶ ἡ καλλιεπὴς ἀφθονία ὡραίων πραγμάτων, εἰκόνων, κομψοτεχνημάτων, ἀγαλμάτιων, ἐδωλίων, ἀγγείων, ὑφασμάτων παλαιῶν, συλλεχθέντων ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κατὰ τὰ ταξείδια τῆς Ἰταλίας ἰδίως, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τίποτε δὲν ἔλειπε. Ἦτο κοινὸν καὶ τίποτε δὲν ἦτο πρόστυχον καὶ τίποτε δὲν ἐτυφλώττε δι' ὀφθαλμοὺς νεοπλούτου, ἀλλ' ὅλα περιεβάλλετο ἡμίφωτος λάμψις τῆς παλαιωθείσης καλλονῆς καὶ τῆς γνησίας εὐγενείας. Ἐν μέσῳ τοῦ πλαι-

σίου αὐτοῦ, ἡ ζωὴ τοῦ Γύζη ὅλη ὑπῆρξε ζωὴ ἐργασίας, τέχνης, ἐμπνεύσεως, ἀγάπης, ἀγαθότητος, κάτι ὑψηλὸν καὶ ὡραῖον, ὡς ἡ Δόξα καὶ ὡς ὁ Ὀλυμπιονίκης του, κάτι ἁβρὸν καὶ δροσερὸν ὡς ἡ «Ἐαρινὴ Συμφωνία» του καὶ τὸ «Παραμῦθι τῆς Γιαγιᾶς».

Ἡ Ψυχομάννα.

❖

Εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρα τοῦ Γύζη πρέπει νὰ διακρίνωμεν, ὅπως εἰς κάθε καλλιτέχνην, δύο ὡρισμένας καὶ ἀπ' ἀλλήλων εὐκρινῶς διαγεγραμμένας περιόδους, τὰς ὁποίας ἑνώνουν καὶ συνάπτουν ὡς γέφυρα ἔργα τινὰ μετέχοντα τοῦ χαρακτῆρος τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης περιόδου. Ἡ πρώτη περίοδος εἶνε ἡ περίοδος τῆς μιμήσεως, τῆς ψηλαφήσεως, τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἰδίας προσωπικότητος, μέσα εἰς τὴν σύγχυσιν ἀναμνήσεων καὶ ἐντυπώσεων, ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπογοητεύσεων, ἰδανικῶν καὶ διαψεύσεων.

Εἰς ἕνα δρομῖσκον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει κἂν διέξοδον, ὑπάρχει παλαιὸς οἰκῖσκος οἰκοκύρη παρελθούσης γενεᾶς, τοῦ πατρὸς τοῦ καλλιτέχνου. Πηγαίνετε νὰ ἰδῆτε τὰς πρώτας εἰκόνας τοῦ Γύζη, προτοῦ ἀναχωρήσῃ εἰς Γερμανίαν. Μία γραμμή, εἷς τρόπος σχεδιάσματος, ἕνας χρωματισμὸς προδίδουν τὸν καλλιτέχνην τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμωμεν τὴν ὀξυδερκῆ αὐτὴν προφητείαν, ἐχρειάσθησαν νὰ παρέλθουν τριάκοντα ἔτη. Πόσοι θὰ ἐπέρασαν πρὸ τῶν εἰκόνων αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐννοήσουν, χωρὶς νὰ μαντεύσουν τίποτε. Πόσοι θὰ παρήρχοντο καὶ σήμερον χωρὶς νὰ ῥίψουν οὔτε βλέμμα ἐπ' αὐτῶν, ἂν δὲν εἴξευραν ὅτι εἶνε ἔργα τοῦ Γύζη. Εἶνε ἄλλως τὰ πρῶτα ψελλίσματα τοῦ μεγάλου χρωστῆρος, τὸ πρῶτον τραγοῦδι τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἰδιοτυπία των ἡ τεχνικὴ χάνεται μέσα εἰς τὴν ἀστάθειαν τῶν πρώτων βημάτων.

Ὁ Γύζης ἀρχίζει καὶ προχωρεῖ ὡς ζωγράφος ῥωπογραφιῶν, (οὕτω μετεφράσθη ἡ λεγομένη ζωγραφικὴ de genre καὶ τὴν λέξιν ταύτην εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ παραδεχθῶ διὰ τὸ εὔληπτον). Μαθητεύσας εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πιλότη, φέρει κατ' ἀρχὰς τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διδασκάλου του. Ὁ Πιλότη σήμερον θεωρεῖται παλαιωθείς, διότι ὁ κόσμος προοδεύει καὶ αἱ ἰδέαι διαδέχονται τὰς ἰδέας ἢ οἱ συρμοὶ τοὺς συρμούς, ὅπως λέγουν ἄλλοι. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ζητοῦν τὸ τέλειον καὶ ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀσυλλήπτου αὐτῆς τελειότητος εἶναι ἡ δημιουργοῦσα τοὺς νέους τύπους καὶ μεταβάλλουσα τὴν αἰσθητικήν, οὕτως ὥστε οἱ παλαιότεροι νὰ μὴν ἐννοοῦν σχεδὸν τοὺς νεωτέρους καὶ τἀνάπαλιν. Ἐνώπιον τοῦ «Νεκροῦ Βαλλενστάϊν» τοῦ Πιλότη, εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, δὲν σταματοῦν σήμερον παρὰ δι' ἱστορικοὺς λόγους ὅσοι ζητοῦν τὰς ἰσχυροτέρας καὶ ὀξυτέρας συγκινήσεις ποῦ δίδουν αἱ ἐμπνεύσεις τοῦ Στούκ, τοῦ Μπαῖκλιν, τοῦ Μὰξ Κλίγγερ. Ἀλλ' ὁ Πιλότη ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ἐπαναστάτης εἰς τὴν ἐποχήν του, ἐπαναστάτης τοῦ χρώματος καὶ ἂν ἡ βαυαρικὴ ἐπανάστασίς του δὲν ἔχει τὴν φήμην τῶν ἀγώνων τοῦ ῥομαντισμοῦ κατὰ τοῦ κλασικισμοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς τέχνης κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἡγετῶν καὶ τῶν διδασκάλων, μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀποθνήσκοντες εἰμποροῦν νὰ λέγουν «ἀφίνομεν τὴν τέχνην

καλλιτέραν ἀπὸ ὅ,τι τὴν εὑρήκαμεν». Εἰς τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἐργαστήριον τοῦ Πιλότη, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμαθήτευσεν ὁλόκληρος γενεὰ ζωγράφων δεξιωτάτων καὶ φιλακριβῶν, ὀφείλει προδήλως καὶ ὁ Γύζης τὴν ἀσφάλειαν ἐκείνην τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ποίησιν τοῦ χρωματισμοῦ, τὰς δύο χαρακτηριστικὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι τὸν παρηκολούθησαν καὶ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας πτήσεις τῆς ἀλληγορίας καὶ τοῦ ἰδανισμοῦ, ὅπου ἀργότερον τὸν ἔφεραν τανυσθέντα καὶ ἐνισχυθέντα τὰ πτερὰ τῆς ἰδιοφυΐας του καὶ ὅπου τόσοι ζωγράφοι, ἔχοντες μᾶλλον τὴν ἐπιθυμίαν ἢ τὴν δύναμιν νὰ πετάξουν τόσον ὑψηλά, παθαίνουν τὸ πάθημα τοῦ Ἰκάρου, ἢ κἄτι χειρότερον ἀκόμη· χάνονται μεταξὺ τῶν συννέφων ἐντελῶς ἀθέατοι ὄχι μόνον εἰς τὸ πλῆθος τῶν φιλισταίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς λεπτοτέραν ἔχοντας τὴν καλαισθησίαν. Δὲν εἶνε ὅμως δουλικὴ ἡ ἐπίδρασις τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ. Ὁ Γύζης, αἰσθανόμενος πλέον ἀσφαλῆ τὴν χεῖρά του καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ διδασκάλου, λησμονεῖ τὸν Πιλότη καὶ τὸ Μόναχον καὶ ἐνθυμεῖται περισσότερον τὴν Ἑλλάδα καὶ ἑαυτόν. Καὶ ἰδοὺ τὸ «Παραμῦθι τῆς Γιαγιᾶς», «οἱ Ἀρραβῶνες», «ὁ Ζωγράφος εἰς τὴν Ἀνατολήν», «αἱ Ἀπόκρεω τῶν Ἀθηνῶν». Ὅλαι αἱ εἰκόνες αὐταί, αἱ κατὰ τὴν γενικὴν ὁμολογίαν ἐξαιρέτως σχεδιασμέναι, λεπτῶς φωτοσκιασμέναι, φυσικῶς καὶ ἁβρῶς χρωματισμέναι, προδίδουν τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγήν των. Μόλις περατώσας τὰς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου σπουδάς του, ὁ Γύζης ταξειδεύει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ περιηγεῖται τὴν Μικρὰν Ἀσίαν — Ἑλλάδα περισσότερον μαλθακὴν καὶ τρυφηλὴν αὐτὴν — ὅπως δὲ παρατηρεῖ Γερμανὸς κριτικός, ἀναζωπυροῦνται ἐντὸς αὐτοῦ «αἱ οὐδέποτε σβεσθεῖσαι ἀναμνήσεις τοῦ γοήτρου τῶν ἐθνικῶν τοπίων καὶ ἡ θέρμη τῶν χρωμάτων, ἥτις ἐπιλάμπει τὰ βραδύτερα αὐτοῦ ἔργα, εἶνε κατὰ μέγα μέρος προϊὸν τῆς περιηγήσεως ἐκείνης». Εἶνε ζωγράφος τέλειος πλέον ὁ Γύζης, καὶ ἡ ποίησις θέτει ἤδη ζωντανὴν τὴν σφραγῖδά της ἐπὶ τῶν ἔργων του. Ἄρωμα χαρακτηριστικὸν ἑλληνικοῦ πόθου, ἑλληνικοῦ ὀνείρου, νοσταλγίας ὀδυνηρᾶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀναδίδεται ἀπὸ κάθε γωνίαν τοῦ ἐργαστηρίου του. Ἡ ψυχὴ τῆς πατρίδος νομίζει τις ὅτι προσψαύει δι' ἐλαφρῶν πτερύγων τὸ ἔργον του καὶ οἱονεὶ βάζει ἐπ' αὐτοῦ τὸ «τελευταῖο

χέρι». «Οἱ Ἀρραβῶνες» εἶνε τὸ ᾆσμα τῶν μυστικῶν καὶ δροσερῶν ἐρώτων, οἱ ὁποῖοι ῥιζοβολοῦν εἰς τὰ ἀσυνείδητα βάθη τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ συναυξάνουν μετὰ τῶν μνηστευμένων εἰς αἴσθημα, τὸ ὁποῖον, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ ὑμεναίου, κυμαίνεται μεταξὺ στοργῆς καὶ ἔρωτος καὶ δίδει εἰς τὴν μνηστὴν τὸν χαρακτῆρα ἀδελφῆς. Τὸ «Μυστικὸν σχολεῖον», ὅπου γέρων ἱερεὺς εἰς θολωτὸν ὑπόγειον διδάσκει κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς

Ὁ Μικρὸς Σοφός.

δουλείας ἑλληνόπαιδας, εἶνε τὸ ποίημα τῆς μυστικῆς ἐλπίδος τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ γέρων διδάσκει εἰς τὰ παιδία μαζὴ μὲ τὸ ἀλφάβητον, παρασκευάζων τοὺς ἐκδικητὰς καὶ τοὺς ἐλευθερωτὰς καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας, ὡς εἰς ἐνσάρκωσιν προφητικήν, διαφαίνεται ἔνοπλος σκοπὸς κυμαινόμενος μεταξὺ ὑπάρκτου καὶ φανταστοῦ. Τὸ «Παραμῦθι τῆς Γιαγιᾶς» εἶνε τὸ γλυκὺ τραγοῦδι τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, ὅπου τριζοβολοῦν τὰ ξύλα, ἀναδίδοντα εὐωδίαν πρίνου, καὶ πλησίον τῆς ὁποίας ἡ λευκό-

μαλλος μάμμη βαυκαλίζει τὸ ἀχνούδωτον ὄνειρον τῶν ἐγγόνων μὲ τῆς ἀλληγορίας τὸ μυστήριον.

Ἐκλέγω μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῆς ἐποχῆς ταύτης τοῦ Γύζη τὰς χαρακτηριστικωτέρας καὶ ὁμολογῶ ἐκείνας ἐνώπιον τῶν ὁποίων περισσότερον συνεκινήθην καλλιτεχνικῶς, ἀλλὰ δὲν ἐπιμένω εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἔργου του. Ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς αὐτὸ τὸν Γύζην, ἀλλὰ τὴν φυσιογνωμίαν του τὴν ἀληθῆ καὶ

Χαρτομάντις.

πραγματικήν, τὴν αὐτοτελῆ φυσιογνωμίαν τοῦ ἡγέτου, τὴν ὁποίαν δὲν τοῦ ἐπέτρεψεν ἡ μοῖρα, ἡ νεκρώσασα τὴν ὥριμον ἀκμήν του, νὰ συμπληρώσῃ καὶ τελειώσῃ εἰς σειρὰν εἰκόνων ὁριστικῶν, ἐγὼ τοὐλάχιστον τὴν ἀνεζήτησα εἰς τὸ κυριώτερον ἔργον του, τὸ ἔργον τῶν τελευταίων ἐτῶν, τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον αὔριον θὰ διασπείρῃ εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ κόσμου ὁ ἄνεμος τῆς τύχης καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς φοβοῦμαι, ὅτι δὲν θὰ θελήσῃ νὰ διαμφισβητήσῃ τίποτε, διὰ νὰ μετανοῇ ἀνωφελῶς κατόπιν, ὅταν ὁ Ναὸς τῆς Τέχνης θ' ἀρχίσῃ ν' ἀνεγείρεται καὶ ἐδῶ καὶ θὰ βλέπωμεν γυμνὴν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀτελῶς θὰ πληροῖ ἀπὸ μακρὰν ἐρχομένη ἡ φήμη τοῦ Γύζη.

Δὲν ἔχομεν ἐνώπιόν μας οὔτε ἱστορικὸν καὶ χρονολογικὸν κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ Γύζη, οὔτε ὁριστικὴν περὶ τοῦ ἔργου του μελέτην, οὔτε ἔχομεν ἰδεῖ ὅλας τὰς εἰκόνας του διὰ νὰ σχηματίσωμεν γνώμην ἀσφαλῆ ποῖον εἶνε τὸ πρῶτον ἔργον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ καλλιτέχνης, χωρισθεὶς ἀπὸ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐργασίας του, εἰσῆλθεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν δευτέραν καὶ ἤρχισεν ἐντὸς τοῦ κύκλου αὐτῆς ν' ἀναπτύσσῃ τὴν προσωπικότητά του, μὲ μίαν ἀνάτασιν πρὸς τὸ ἰδεῶδες, μίαν ῥοπὴν πρὸς τὸ τελειότερον, ἕνα ὁλοὲν ἰσχυρότερον πρὸς τὸ κυανοῦν πτερυγισμόν, ἐνθυμίζοντα τὸν ποιητήν, ὅστις ἐζήτει πτερά, πτερά, καὶ πάλιν μεγαλείτερα πτερά, καὶ αἰωνίως μεγαλείτερα, διὰ τὸ μέγα καὶ ἀτελείωτον ταξείδιον μεταξὺ τῶν ἰδανικῶν κόσμων. Ἀλλὰ δὲν θ' ἀπατηθῶμεν πολύ, ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς μεταβολῆς αὐτῆς, ἡ ἐγγενὴς αὕτη μετουσίωσις τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ καλλιτέχνου, τῆς ὁποίας τὸ σπέρμα εὑρίσκομεν ἀνέκαθεν παρ' αὐτῷ, ἐξεδηλώθη εἰς τὸν ἁπτὸν κόσμον, διὰ τῆς φημισμένης «Ἐαρινῆς Συμφωνίας», τῆς πολύχρου καὶ χαριέσσης αὐτῆς στροφῆς ἀερώδους συμβολισμοῦ, ἥτις ἐνθυμίζει τὰς ἰανθίνους καὶ κρινορόδους δύσεις τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ. Ν' ἀποδοθῇ διὰ λόγων ὅ,τι ἔχει τὸ ἀτμῶδες, τὸ πλάνον, τὸ σχεδὸν ἀοράτως γοητευτικὸν τὸ ποίημα τοῦτο τῆς ἀνοίξεως, ἡ «Πριμαβέρα» αὐτή, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὅτι εἶνε ἡ νεότης τοῦ καλλιτέχνου ψάλλουσα, δὲν εἶνε δυνατόν. Μόλις οἱ στίχοι τοῦ Σέλλεϋ, ὅστις ὁμιλεῖ κάπου «περὶ κάποιου κόσμου, κόσμου μακρυνοῦ, ὅπου μουσική, σεληνόφως καὶ αἴσθημα συγχέονται εἰς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα», θὰ ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἰδέαν τινὰ αὐτῆς εἰς ὅσους δὲν τὴν εἶδον. Πρόκειται περὶ «ἀντιφεγγῆς ἐσωτερικῆς μαγείας», ἐλέχθη, καὶ αἱ ῥόδιναι, αἱ κυαναῖ, αἱ ῥοδόλευκοι ἀποχρώσεις της περιβάλλουν τὰς ἀπὸ τῶν ῥόδων καὶ τῶν ὑακίνθων προκυπτούσας Μούσας, τὰ ἀσύλληπτα αὐτὰ πνεύματα μᾶλλον, σχηματίζουν πέριξ αὐτῶν ἰόχρουν ἀτμοσφαῖραν ἐνθυμίζουσαν εἰκόνας τοῦ Τῶρνερ. Διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν Φιλόστρατον, νομίζει τις ὅτι τὰ ἄνθη τῆς εἰκόνος ἐγράφησαν ὁμοῦ μὲ τὴν εὐωδίαν των, πρὸ αὐτῆς δ' ἐντείνονται σχεδὸν ὁμοῦ ἀκοή, ὅρασις καὶ ὄσφρησις, τόσον φυσική, τόσον δροσερά, τόσον ἁρμονικὴ εἶνε ἡ εἰκών. Οἱαδήποτε ἀντιγραφὴ ἀδυνατεῖ

TO TAMMA

ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

ΕΛΛΗΝΗ ΣΑΜΦΟΥΝΙΑ

ν᾽ ἀποδώσῃ τὴν ἀνθοΰφαντον καὶ ἀραχνώδη ποίησίν της. Ἰδοὺ πῶς Γερμανὸς τεχνογράφος ἀποδίδει αὐτὴν ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ περιγραφοῦν τοιαῦται συλλήψεις: «Ἐκ τῆς ὑγρᾶς γῆς φύονται τὰ πρῶτα » δῶρα τοῦ ἔαρος, καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταχέονται ῥεύματα » θερμότητος καὶ φωτός. Οὐρανὸς καὶ γῆ φαίνονται ἐφαπτόμενοι, » πρὸς παραγωγὴν τῆς νέας ζωῆς. Ἀπὸ τοῦ ὕψους καθίπτανται » πτερωταὶ μορφαὶ καὶ πληροῦσιν ᾄδουσαι καὶ μέλπουσαι τὸν ἀέρα » διὰ τῆς δροσώδους αὐτῶν πνοῆς καὶ τῶν ἐναρμονίων των » φθόγγων. Παρθένοι, μεμονωμέναι ἢ κατὰ ζεύγη, περιορχοῦν- » ται ἐλαφρόποδες, καὶ παιδίων ὅμιλοι, ἀγαλλιῶντες καὶ ταχυ- » κίνητοι, σπεύδουσιν ἐν ἀτμώδει περιβολῇ πρὸς τὴν γόνιμον » γῆν. Ὁ οὐρανὸς κρύπτει ἔτι ὑπὸ ἀορίστους γραμμὰς καὶ χρώ- » ματα τὴν ἑτοιμογενῆ ζωήν. Ἀποφεύγουσα ἡ φύσις τὰ παγερὰ » τοῦ χειμῶνος δεσμὰ φαίνεται ἀνυπομονοῦσα καὶ θέλουσα οἱο- » νεὶ νὰ διαρραγῇ εἰς δημιουργίαν νέας ζωῆς. Ἀλλὰ συνέχουσιν » αὐτὴν ἱλαροὶ καὶ ἥπιοι νόμοι. Ἡ μουσικὴ ἐπάγεται δι᾽ ἁρμο- » νίας καὶ ῥυθμοῦ τάξιν εἰς τὸν ποικίλον ἐκεῖνον τάραχον. Φλο- » γερὰ χρώματα ἐπὶ λευκοφαίου ἐδάφους, χαρίεσσαι γραμμαὶ » καὶ γοητευτικαὶ ἀληθῶς ἁρμονίαι τῶν εὐρύθμως κινουμένων » μορφῶν καὶ συστάδων, εἶνε τὰ μέσα, δι᾽ ὧν ὁ καλλιτέχνης » ἐκφράζει γραφικῶς τὴν πραεῖαν περιστολὴν τῆς πολυταράχου » ἐκείνης τύρβης. Σπανίως ἡ ζωγραφικὴ παρήγαγε σύμπτωμα » τόσον συγγενὲς πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς μουσικῆς παραγόμενον». «Ἡ » ἀφύπνισις τοῦ ἔαρος καὶ τῶν τέκνων του [γράφει ἄλλος κριτι- » κός], ἡ θερμότης τῆς νέας ζωῆς, λάμψεις καὶ ᾄσματα ἐπὶ τοῦ » πρασίνου τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀργυροχρόου τοῦ ἀέρος, πάντα » ταῦτα συμμιγνύονται, ψάλλουν, μελῳδοῦν ὅλα ὁμοῦ».

Διὰ τῆς «Ἐαρινῆς Συμφωνίας», ὁ Γύζης εἰσέρχεται ὁριστικῶς εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Νεοϊδανισμοῦ καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κρίσις χαρακτηριστικωτέρα περὶ τῶν ἔργων του τῆς δευτέρας περιόδου, ἀπὸ τὸν θαυμάσιον ὁρισμόν, τὸν δοθέντα εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Νεοϊδανισμόν: «Ἀφοῦ ὁ Νατουραλισμὸς » ἐδίδαξε τοὺς καλλιτέχνας νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ τῶν ἐντυπώσεων » τῆς ἐξωτερικῆς πραγματικότητος κατὰ τρόπον ἀνεξάρτητον, » μετάβασις ἐπετελέσθη ὑπό τινων καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνε- » σάρκωσαν τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἐσωτέρας αὐτῶν ὑπάρξεως εἰς

» ἐλευθέραν δημιουργικὴν τεχνοτροπίαν, ἄγνωστον εἰς τοὺς » παλαιοὺς ἀριστοτέχνας. »

❋

Τεχνίτη ἱερεὺς εἶσαι. Ἡ τέχνη εἶνε ἡ μεγάλη μυσταγωγία καὶ ὅταν ἡ προσπάθεια καταλήγῃ εἰς ἀριστοτέχνημα, ἀκτὶς τοῦ θείου καταβαίνει μέχρις ἡμῶν. Ὢ ἀληθινὴ τοῦ θείου παρουσία, ἡ ὁποία ἐφανερώθης εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν θαυμαστῶν ὀνομάτων τοῦ Δὰ Βίντση, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Μπετόβεν, τοῦ Βάγνερ. Τεχνίτη! Σὺ εἶσαι ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ τέχνη εἶνε ἡ ἀληθινὴ βασιλεία. Ὅταν ἡ χείρ σου συντελέσῃ γραμμὴν τελείαν, τὰ Χερουβεὶμ αὐτὰ καταβαίνουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ ἐσοπτρισθοῦν ἐντὸς αὐτῆς. Σχέδιον, γεμάτον ἀπὸ νόησιν, γραμμὴ γεμάτη ἀπὸ ψυχήν, τύπος τὸν ὁποῖον ἠσθάνθη ὁ τεχνίτης εἰς τὰ μύχια, πῶς ἐδώκατε σάρκα εἰς τὰ ὄνειρά μας; Νίκη τῆς Σαμοθράκης καὶ Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Λατερανοῦ, Καππέλα Σιστίνα καὶ Μυστικὸς Δεῖπνος, Πάρσιφαλ, Ἑνάτη Συμφωνία, Παναγία τῶν Παρισίων! Τεχνίτη μάγος εἶσαι. Ἡ τέχνη εἶνε τὸ μέγα θαῦμα καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀθανασίας μας. Ποῖος πλέον εἰμπορεῖ ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου; Ὁ Τζιόττι ἐψηλάφησε τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ὁ Φρὰ Ἀντζέλικο ὡραματίσθη τὴν Παναγίαν καὶ ὁ Ῥάμβρανδτ ἀπέδειξε πειραματικῶς τὴν νεκρανάστασιν τοῦ Λαζάρου. Ὅλαι αἱ σχολαστικαὶ σοφιστεῖαι κατέπεσαν· οἱ ἄνθρωποι ἀμφιβάλλουν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Μωϋσέως καὶ ἰδοὺ ἐμφανίζεται ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος· οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνται τὸν Ἰησοῦν καὶ ἰδοὺ ἔρχεται ὁ Λεονάρδο Δὰ Βίντση· οἱ ἄνθρωποι μολύνουν τὰ πάντα, ἀλλ' ἡ ἱερὰ καὶ ἀμετάβλητος τέχνη ἐξακολουθεῖ προσευχομένη. Ἄφραστον, γαληνιαῖον καὶ γλυκὺ μεγαλεῖον, Ἅγιον Κύπελλον διὰ παντὸς ἀπαστράπτον, μαγικὲ δακτύλιε καὶ κειμήλιον ἱερόν, σημαία ἀνίκητε, τέχνη παντοδύναμε. Τέχνη θεία, σὲ τὴν ὁποίαν γονυκλινὴς τιμῶ, σὺ τελευταία ἀκτὶς τοῦ οὐρανίου φωτός, φωτίζουσα τὴν παρακμήν μας... Ὁ αὐστηρὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ καλλιτέχνου ἐπιζῇ τῆς εὐλαβείας τῶν παλαιῶν χρόνων. Ἄθλιοι νεωτεριταί, σπεύ-

δετε πρὸς τὴν ἀνυπαρξίαν τῆς Νιρβάνας· καμφθῆτε ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν σας· αἱ βλασφημίαι σας ποτὲ δὲν θὰ φονεύσουν τὴν πίστιν. Ἠμπορεῖτε νὰ κλείσετε τοὺς ναούς, ἀλλὰ τὰ μουσεῖα; Ἐὰν σφραγισθῇ ἡ Παναγία, τὴν λειτουργίαν θὰ τελῇ τὸ Λοῦβρον. Ἡ ἀνθρωπότης, Σωτήρ, θὰ προσέρχηται εἰς τὴν ἱερουργίαν σου, ἐφ' ὅσον οἱ ἱερεῖς σου καλοῦνται Μπάχ, Μπετόβεν καὶ Παλεστρίνας. Ἄθλιοι νεωτερισταί, ποτὲ δὲν θὰ νικήσετε. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἐξοντώνει καὶ πάλιν τὸ τέρας, τὸ Δαιμόνιον δὲ καὶ τὸ Κάλλος πάντοτε θὰ βασιλεύουν. Ἀδελφοὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Ἀφήσατε τὴν πολεμικὴν ἰαχήν, ἐλᾶτε νὰ σχηματίσωμεν τὸν ἱερὸν λόχον τοῦ Ἰδανισμοῦ. Ὀλίγοι εἴμεθα καὶ πολλοὶ εἶνε οἱ καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ παρὰ τὸ πλευρόν μας συμπολεμοῦν οἱ Ἄγγελοι. Ἀρχηγὸν δὲν ἔχομεν, ἀλλ' οἱ μεγάλοι ἀριστοτέχναι μᾶς ὁδηγοῦν πρὸς τὸν παράδεισον.

Εἶνε τὸ λυρικὸν πρόγραμμα ἑνὸς κλάδου τοῦ Νεοϊδανισμοῦ τούτου, εἶνε τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπήχησις γεμίζει τὸν κόσμον καὶ ἂν ἡ μυστικοπαθὴς ἔξαρσις τοῦ ὕμνου τούτου, τῆς Μασσαλιώτιδος αὐτῆς τῆς ἰδανιστικῆς τέχνης, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ διάγραμμα θετικῆς πορείας· ἐξεικονίζει ὅμως μὲ εὐγλωττίαν καὶ πάθος τὰς τάσεις, τὰς ὁρμάς, τὰ ἰδεώδη, τὰ ὄνειρα τῆς τέχνης ταύτης, τῆς ἀλλοτρόπου καὶ ἀκατανοήτου κἄποτε, ἔστω, ἀλλ' ἡ ὁποία μᾶς εἰσήγαγεν εἰς νέας σφαίρας καὶ διήνοιξεν ἐνώπιόν μας ὁρίζοντας κόσμων φαντασιῶν, ποῦ δὲν ὑπωπτεύαμεν πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μυσταγωγῶν αὐτῆς.

Αἱ θεωρίαι τῶν ῥιζοσπαστῶν τοῦ νεοϊδανισμοῦ εἶνε μεταξὺ τῶν σφοδρῶς συζητουμένων, δὲν γνωρίζω δ' ἂν μ' ὅλην τὴν φιλολογικήν των εὐγλωττίαν, διότι εἶνε τόσον ποιηταὶ ὅσον καὶ ζωγράφοι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν — παράδειγμα ὁ περίφημος Σὰρ Πελαδάν, ἀξιώτερος νὰ εἶνε γνωστὸς διὰ σελίδας τού τινας μᾶλλον ἢ διὰ τὰ ἀτλαζωτὰ φορέματά του—θὰ κατορθώσουν νὰ τὰς ἐπιβάλουν. Οἱ ἄνθρωποι, ὅσον καὶ ἂν τείνουν πρὸς τὸ μυστήριον, ὅσον καὶ ἂν τοὺς ἀπασχολῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ὅσον καὶ ἂν εἰσδύουν μελεταὶ ἀκούραστοι εἰς τὰ ἀδιεξίτητα βάθη τῆς ἰδίας ψυχῆς, φέρονται ἐπὶ τέλους φυσικῶς

πρὸς τὸ φῶς, τὴν ζωήν, τὸν ἥλιον. Κατὰ τοὺς ῥιζοσπάστας τούτους, πᾶν ὅ,τι σύγχρονον, κάθε παράστασις ἔχουσα ἀντικείμενον τὴν νεκρὰν φύσιν, τὸ ἄψυχον τοπίον, τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, ἀποτελεῖ πρᾶγμα ἄμοιρον σημασίας καὶ ἀνόητον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τεχνικὴν τῆς ζωγραφικῆς, τὸ σχέδιον καὶ τὸν χρωματισμὸν τοῦ ζωγράφου, οἱ ὑπερνεωτεριστὰὶ οὗτοι ἀποφαίνονται ὅτι « ὅλα αὐτὰ δὲν σημαίνουν τίποτε, τὸ πᾶν δ' ἀποτελεῖ ἡ οὐσία, ἡ σκέψις καὶ ὁ ῥυθμός». Σκοπὸς τῆς τέχνης εἶνε νὰ ἐξεικονίζῃ ὅλους τοὺς ὡραίους μύθους τοῦ κόσμου καὶ ἔργον τοῦ τεχνίτου νὰ συγχωνεύῃ τὸ μυθικὸν αὐτὸ στοιχεῖον μὲ τὸ αἴσθημα τῆς τρυφερότητος, τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν ἐποχήν μας, ἀνάγων αὐτὸ μέχρι τοῦ μυστικισμοῦ. Μόνον δι' ἔργων τοιούτων ἠμποροῦμεν νὰ πλουτίσωμεν τὸ ἄθροισμα τῶν συγκινήσεών μας καὶ νὰ ἔχωμεν συναισθήσεις, ἀδυνάτους ἄλλως. Εἰς τὰς θεωρίας ταύτας ὀφείλομεν εἰκόνας ὑπενθυμιζούσας τὴν τέχνην τῶν ἀρχαίων Ἀσσυρίων μᾶλλον ἢ τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, « τόσον ἀπελπι- » στικὰ παιδαριώδεις εἰς σχέδιον καὶ χρῶμα, τόσον ἀρχαΐζου- » σαι, τόσον χαλδαΐζουσαι καὶ μεταφυσικαὶ εἶναι», παρατηρεῖ ὁ τεχνογράφος Μοῦττερ. Οἱ ζωγράφοι, οἱ ἐξωθήσαντες τὸ δόγμα τῆς σχολῆς ταύτης μέχρι τῶν ἄκρων, ἐζωγράφησαν τὰ μᾶλλον ἀλλόκοτα πράγματα, ἕνας δ' Ἑλβετός, Τράξελ ὀνομαζόμενος, ἐσχεδίασεν εἰς σειρὰν ὑδατογραφιῶν ἀνθρωπότητα, «ὑπερβαί- » νουσαν τὴν ὑφισταμένην (λέγει) κατὰ τὴν ἔντασιν τῆς αἰσθη- » τικότητος ». Ἡ ζωγραφικὴ αὐτὴ ἀνεμίχθη μὲ τὴν μουσικὴν καὶ μέσα εἰς ἡμιφώτιστα ἐργαστήρια ἄνθρωποι φέροντες χαλδαϊκὰ γένεια ἢ φοροῦντες τιάρας, ἤκουον ἀπὸ μυστηριώδη βάθη χοροὺς ἐκ τοῦ «Πάρσιφαλ» καὶ «φούγκας» τοῦ Μπάχ. Ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας τῆς σχολῆς ταύτης ἐφευρέθη ἡ «Χαλδαϊκὴ Παστοράλ». Εἰς αὐτὴν ἀνῆκεν ὁ Σὰρ Πελαδάν, ὅστις ἔγραψε τὸν « Υἱὸν τῶν Ἄστρων », βαγνερικὴν κωμῳδίαν εἰς τρεῖς πράξεις· Εἰς αὐτὴν ἐθήτευον καὶ οἱ ἐκλέξαντες τὸ ῥόδον καὶ τὸν σταυρὸν ὡς τὸ διπλοῦν σύμβολον τῶν ἐκθέσεων τῆς μυστικοπαθοῦς φάλαγγος. Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ παρασύρασα τὴν σοβαρὰν μεταρρύθμισιν μέχρι τοῦ βαράθρου τοῦ γελοίου.

Ἀλλὰ τὸ διακριτικὸν τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, καὶ τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Γύζης, εἶνε ὅτι εἰς πᾶσαν ἰδέαν ἀνευρίσκουν ὅ,τι

ΠΕΝΘΟΥΝ ΠΝΕΥΜΑ

αὕτη ἔχει τὸ ἀληθές, ὁμοιάζοντες κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ἐξησκημένους χρυσοθήρας, τοὺς μεταξὺ τῆς στιλβούσης ἄμμου ἀνακαλύπτοντας τὰ πραγματικὰ τοῦ χρυσοῦ ψήγματα. Ἂς μὴ νομίζωμεν, ἄλλως, ὅτι ὁ νεωτερισμὸς εἶνε τὸ ὀδυνηρὸν ἄνθος τοῦ ὀδυνηροῦ αἰῶνός μας. Ὁ νεωτερισμὸς εἶνε, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, παλαιότατος. Ὁ νεωτερισμὸς εἶνε αἰώνιος. Περὶ ζωγραφικῆς προκειμένου, ὁ Λουκιανὸς ἔλεγεν «οὐδὲν τῆς ἐπινοίας νεαρώτερον». Ὁ Ζεῦξις, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προγενεστέρους αὐτοῦ ζωγράφους, ὑπῆρξε νεωτεριστὴς καθ' ὅλην τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Δὲν ἔγραφε, κατὰ τὸν Λουκιανόν, «τὰ κοινὰ καὶ τὰ δημώδη», ἀλλὰ πάντοτε προσεπάθει νὰ καινοτομῇ καὶ ἐπινοῶν ἀλλόκοτόν τινα ἢ παράξενον σύλληψιν, δι' αὐτῆς προσεπάθει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς τέχνης. Εἰς τὴν τάσιν ταύτην ὀφείλεται καὶ ἡ περίφημος εἰκών του, ἡ παριστῶσα θήλειαν Ἱπποκένταυρον, ἀνατρέφουσαν τὰ Ἱπποκενταυρίδιά της. Ἀλλὰ τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπινοίας καὶ ἡ νεωτεριστικὴ σύλληψις τῆς εἰκόνος δὲν ἠμπόδιζον τὸν Ζεύξιδα, κατὰ τὴν τελειοτάτην τεχνοκρισίαν τοῦ Λουκιανοῦ, ν' ἀποτείνῃ τὰς γραμμάς του εἰς τὸ εὐθύτατον, νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ τὴν κρᾶσιν τῶν χρωμάτων, νὰ σκιάζῃ δεόντως, νὰ εἶνε μεγαλεπήβολος εἰς τὴν σύλληψιν, ἀνάλογος εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μερῶν καὶ ἁρμονικὸς εἰς τὴν σύνδεσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα· ἀπὸ τὴν περιγραφὴν δὲ ταύτην τοῦ Λουκιανοῦ ἐννοοῦμεν ἄριστα ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ ἴδιος Ζεῦξις ἐπέγραψεν εἰς μίαν τῶν εἰκόνων του: «μωμήσεταί τις μᾶλλον ἢ μιμήσεται» (εὐκολώτερον εἶναι νὰ τὴν κατακρίνῃ τις ἢ νὰ τὴν μιμηθῇ), δεικνύων οὕτως ὅτι ἡ νεωτεριστική, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχήν του, σύλληψις ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τοὺς συνήθεις μορφασμοὺς τῶν μὴ παραδεχομένων τὴν μεταβολήν, εἰ μὴ ἀφοῦ παλαιωθῇ, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσίς του, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη εἰσαγάγει τὴν φωτοσκίασιν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν φυσικότητα τῶν χρωμάτων, τὸ ζωντανὸν τοῦ σχεδίου (ἀναφέρεται ὅτι εἶχεν ὡς μοδέλα πέντε ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας νεάνιδας τοῦ Κρότωνος), τὴν πτύχωσιν, ἦτο τελεία. Ἠμπορεῖ δέ τις ἀκόμη νὰ προσθέσῃ περὶ τοῦ Ζεύξιδος ὅτι ἐπεδίωκε καὶ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐξωτερικῆς παραδοξολογίας, ἀφοῦ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἔφερεν ἐπάνω εἰς τὰ πλούσια καὶ φαντακτερὰ ἐνδύ-

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

ματά του χρυσοκέντητον τὸ ὄνομά του, ἰδιορρυθμία ἐνθυμίζουσα τόσον περιέργως τὰ κυανοβαφῆ ἀτλαζωτὰ ἐνδύματα, τὰς ἰοχρόους ῥεδιγκότας μὲ τὰ χρυσᾶ κομβία, τὰς ἐκ δαντελλῶν περιχειρίδας, τὰς φορουμένας ὑπὸ μερικῶν ὑπερνεωτεριστῶν τῆς συγχρόνου τέχνης, προρραφαηλιστῶν τοῦ Λονδίνου ἢ νεοϊδανιστῶν τῶν Παρισίων.

Ὁ πραγματισμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ σταθερὰ ἔκφρα-

Μικρὸς Πάν.

σις ὁλοκλήρου τῆς συγχρόνου ζωῆς. Ἡ δουλικὴ ἀπομίμησις, ἀφ' ἑνός, ἡ κατάχρησις ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ τυραννικὴ ὑποταγὴ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ἢ ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ ἐγγενὴς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀνάγκη μεταβολῆς, ἐγέννησαν τὴν ἀντίδρασιν καὶ ἡ νέα Ἀναγέννησις μὲ τὰς ἰδανιστικὰς ῥοπὰς συνετελέσθη. Ἡ σχολὴ τοῦ Ζολᾶ, ἡ ἀναζητοῦσα παντοῦ τὸ τεκμήριον τῆς πραγματικότητος, ἀντεπροσώπευσε μίαν μόνον φάσιν τῆς ζωῆς· τὴν γυμνότητά της, τὴν ἔλλειψιν ποιήσεως, τὸν βιομηχανισμὸν τὸν κατακλύσαντα τὰς νεωτέρας κοινωνίας, τὴν σκληρότητα τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος, τὴν τυραννίαν τῶν πολλῶν — «τὴν τρα-

Θεωρία καὶ Πρᾶξις: *Ἐσχεδιάσθη ὡς δίπλωμα ἀξίας ἐν τῇ μηχανικῇ τέχνῃ. Ἀριστερὰ τὸ χαρίεν γυναικεῖον πνεῦμα τῆς Θεωρίας, τὸ πρὸς τἄνω μετὰ σκέψεως ἀνατεῖνον τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς δεξιᾶς κρατοῦν τὴν γραφίδα. Δεξιὰ ἀλύγιστος, ὡς χυθεῖσα εἰς χαλκόν, ἡ ἀνδρικὴ μορφὴ τῆς Πράξεως. Ὁποία ζωή!.. Ὅλη ἡ δύναμις ἀνδρικῆς δημιουργίας γίνεται καταφανὴς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Ἡ ἐνέργεια τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος ἐξαστράπτει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τὸ εὐρὺ καὶ καμαρωτὸν μέτωπον, ὑποκάτω τῶν τοξοειδῶν ὀφρύων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ καταμετρεῖ μὲ διαβήτην τὸ σχέδιον τῆς Θεωρίας· ἡ ἀριστερὰ στηρίζει ἐπὶ τοῦ γόνατος τροχὸν καὶ σφῦραν. Πόσον βαθέως κατορθώνει ὁ Γύζης νὰ ἐνσαρκώσῃ εἰς τὴν σύνθεσιν ταύτην τὸν σύνδεσμον τῆς Θεωρίας καὶ τῆς Πράξεως!.. Τοῦτο δεικνύει ἤδη ὁ τρόπος μεθ' οὗ κρατεῖ ἡ Πρᾶξις τὸν διαβήτην. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θεωρία ἔχει ἀνάγκην τῆς Πράξεως, καὶ ἀφίνει τὴν ἀριστεράν της ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ σχέδια τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ὡς ἀμοιβὴ τῆς ἡνωμένης δημιουργίας καὶ ἀμοιβαίας συνεπικουρίας ἡ βραβεύουσα δάφνη. Ὄπίσω, πρὸ πηγῆς ἀναβλυζούσης, στηρίζεται ἐπὶ σωροῦ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τὸ Πνεῦμα τῆς ἐφευρέσεως, ἀνέχον διὰ τῆς ἀριστερᾶς καταυγάζοντα λύχνον. Ἀρχαῖα ἀνάγλυφα (γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς κλπ.) εἰς τὰς πλευρὰς τῆς πηγῆς, τρίποδες φλογοβολοῦντες συμπληροῦσι τὴν σύνθεσιν.*

ματά του χρυσοκέντητον τὸ ὄνομα τοῦ, τοποθετοῦσα μετὰ ζουσα τόσον περιέργως τὰ κυανόχρωμα ἰοχρόους ρεδιγκότας μὲ τὰ χρυσᾶ περιχειρίδας, τὰς φορουμένας τῆς συγχρόνου τέχνης, νεοϊδανιστῶν τῶν Παρισίων.

Ὁ πραγματισμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶνε ἡ αἰσθητικὴ

Μικρὸς Πάν.

σις ὁλοκλήρου τῆς συγχρόνου ζωῆς. Ἡ δουλικὴ ἀπομίμησις, ἀφ' ἑνός, ἡ κατάχρησις ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ τυραννικὴ ὑποταγὴ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ἢ ἴσως καὶ αὐτὴ ἡ ἐγγενὴς εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀνάγκη μεταβολῆς, ἐγέννησαν τὴν ἀντίδρασιν καὶ ἡ νέα Ἀναγέννησις μὲ τὰς ἰδανιστικὰς ῥοπὰς συνετελέσθη. Ἡ σχολὴ τοῦ Ζολᾶ, ἡ ἀναζητοῦσα παντοῦ τὸ τεκμήριον τῆς πραγματικότητος, ἀντεπροσώπευσε μίαν μόνον φάσιν τῆς ζωῆς· τὴν γυμνότητά της, τὴν ἔλλειψιν ποιήσεως, τὸν βιομηχανισμὸν τὸν κατακλύσαντα τὰς νεωτέρας κοινωνίας, τὴν σκληρότητα τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος, τὴν τυραννίαν τῶν πολλῶν — «τὴν τρα-

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

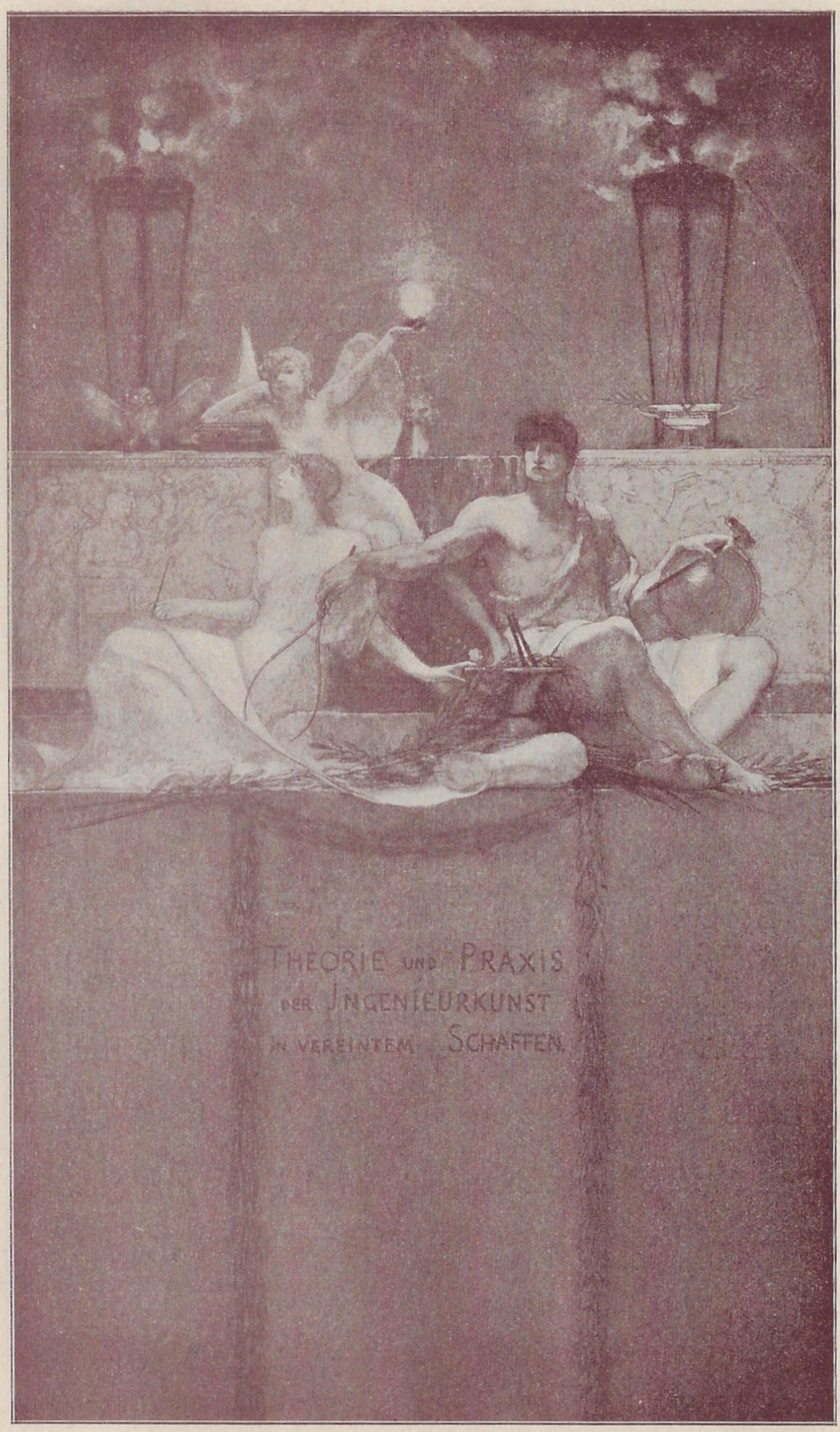
THEORIE UND PRAXIS
DER INGENIEURKUNST
IN VEREINTEM SCHAFFEN

χεῖαν πληβειακὴν πνοὴν ποῦ διαπνέει τὸν κόσμον». Ἀλλ' οἱ ἥρωες τῆς σχολῆς ταύτης εἶνε τύποι νοημοσύνης καὶ δραστηριότητος, ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν πολλῶν, οἱ δημιουργοὶ δ' αὐτῶν δὲν διεῖδον τὴν λεπτεπίλεπτον ψυχολογίαν καὶ τὰς παραδόξους ἀντιθέσεις ἀτόμων ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ, ζώντων τὸν καθημερινὸν βίον μετὰ διαρκῶν ἀνατάσεων πρὸς τὸ ἰδεῶδες καὶ τὸ σπάνιον, καὶ δὲν ἐσκέφθησαν νὰ διεισδύσουν μέχρι τῶν μυχίων τῶν ψυχῶν τούτων, διὰ νὰ ἐξεικονίσουν καὶ ἀναπαραστήσουν τὴν πολύπλοκον ζωὴν τῆς σκέψεως. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ζῇ μόνον τὴν ζωὴν τοῦ πέριξ αὐτοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὅπως λέγει τεχνοκρίτης λεπτότατα ἀναλύων ὅλην ταύτην τὴν μεταβολήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον δημιουργεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος, κόσμου πλέον παραδόξου, πλέον ὡραίου καὶ πλέον φωτεινοῦ ἀπὸ τὸν ὑλικὸν κόσμον, ὅπου σύρει ἐν ἀπογοητεύσει βαρὺ τὸ βῆμα. Τὴν ζωὴν ταύτην ζητοῦντες νὰ ἀναπαραστήσουν εἰς ἔντασιν δραματιστῶν, οἱ ἰδανισταὶ ζωγράφοι, ἐκτελοῦν καὶ αὐτοὶ ἔργον πραγματιστῶν φιλαλήθων. Μᾶς παρουσιάζουν τὰς φαντασιώσεις τοῦ ἐσωτέρου πνεύματος, διερμηνεύουν τὴν ἐξέγερσιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ξηροῦ θετικισμοῦ τῆς ἐπιστήμης, ψάλλουν τὰς μυστικὰς ἐλπίδας καὶ τὴν θλιβερὰν ψυχικὴν ἀγωνίαν τῆς ἐποχῆς μας. «Αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγ-

» κην (λέγει Γερμανὸς κριτικὸς) νὰ ὑψωθῶμεν διὰ τῶν πτε-

» ρύγων τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἀπέραντον χώραν τοῦ δράμα-

» τος, νὰ κτίσωμεν πύργους εἰς τὰ σύννεφα καὶ νὰ παρακολου-

» θήσωμεν αὐτοὺς ἀνεγειρομένους καὶ πίπτοντας, νὰ ἴδωμεν,

» μακρὰν μέσα εἰς ὁμιχλοσκεπεῖς ἀποστάσεις, τὰ ἰνδάλματα

» φανταστῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ὅσον μᾶλλον ἄχρουν καὶ τεφρὸν

» εἶνε τὸ παρόν, τόσον ἑλκυστικωτέραν καθιστᾷ τὴν πολύστιλ-

» πνον αἴγλην τῶν ἐξαφανισθέντων κόσμων τοῦ κάλλους. Ἡ

» κοινοτοπία τῆς καθημερινῆς ζωῆς εἶνε ἡ προσδίδουσα τόσον

» θέλγητρον εἰς τοὺς παλαιοὺς μύθους καὶ δεχόμεθα αὐτοὺς

» παιδικώτερα καὶ αἰσθητικώτερα, ἢ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην ἐποχήν,

» διότι προσβλέπομεν πρὸς αὐτοὺς μὲ νέους ὀφθαλμούς, τοὺς

» ὁποίους ἔκαμε διαυγεστέρους ἡ λαχτάρα τοῦ πόθου. Ἡ θετι-

» κιστικὴ φιλοσοφία ἐξῆψε τὴν δίψαν τῆς γνώσεως, ἀλλὰ δὲν

» ἠμπόρεσε νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ

»τάσις τοῦ κόσμου πρὸς τὸ ὑπερφυσικόν». Τίποτε ἀληθέστερον ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους, ὅλη δὲ ἡ σύγχρονος πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνησις φέρει βαθεῖαν τὴν σφραγῖδα τῆς μυστηριώδους ταύτης ῥοπῆς, τὴν ὁποίαν γνωρίζω ὅτι ὑπάρχουν οἱ ὀνομάζοντες παρακμήν, διὰ τὴν ὁποίαν γνωρίζω ὅτι ἐφευρέθη καὶ παρ' ἡμῖν λέξις, τῆς ὁποίας ζηλεύω τὴν τύχην, «μαλλιαρωσύνη», ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὁποίας παρακαλῶ τοὺς «φαλακροὺς» νὰ μᾶς εἴπουν πῶς θὰ θεραπεύσουν τὰς ψυχάς μας, τὰς ζητούσας νὰ λησμονήσουν τὴν πεζὴν πραγματικότητα ἐν μέσῳ τοῦ φανταστῶς ὡραίου καὶ τοῦ ἰδανικῶς ὑψηλοῦ.

Οἱ τύποι τῆς φύσεως, οἱ θείως ἐξιδανικευμένοι, αἱ ἀποχρώσεις αἱ γλυκύταται, τὰ ὁράματα τῶν ἡμιφωτίστων ἐργαστηρίων, οἱ κυματισμοὶ οἱ ἀερώδεις καὶ πλάνοι τῶν ἀντικειμένων, χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύσουν καὶ αἰσθητοποιήσουν τὴν τέχνην ταύτην, τὴν ὑποσχομένην δονήσεις λεπτοτάτας εἰς τὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα κατέστησεν εὐαισθητότερα καὶ εὐηχότερα τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐκλέπτυνσις, τοῦ καλοῦ ἡ λατρεία, ἔστω καὶ ἡ νευροπάθεια τοῦ νεωτέρου βίου. Δὲν θέλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ ζωγραφικὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἡ τελειότης τοῦ σχεδίου της, ἡ ἁρμονία τῶν χρωμάτων της, ἡ ὑπ' αὐτῆς παλλομένη τῆς πραγματικότητος ἀναπαράστασις, δὲν ἀναδίδει καὶ αὐτὴ ἄρωμα ποιήσεως βαθείας καὶ δὲν ἐξυψώνει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν μέχρι τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ἰδεώδους. Λέγων τὸ ἐναντίον, θὰ ἠρνούμην τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀριστουργημάτων, τῶν κληροδοτηθέντων εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους τεχνίτας. Ἀλλ' ἡ τέχνη δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν πληρότητα τοῦ σκοποῦ της, οὐδὲ θὰ ἀνήρχετο μέχρι τῶν αἰσθητικῶν κορυφῶν, ὅπου ἀνῆλθεν, ἄνευ τῆς συγχρόνου ἐπαναστάσεως. Ἂν οἱ πραγματισταὶ ζωγραφίζουν τὴν σύγχρονον ζωήν, ζῶσαν, γραφικήν, κινουμένην, οἱ νεοϊδανισταὶ ἐξεικονίζουν τὰς συγκινήσεις ἡμῶν, τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὀπτασίας, τὰ ὄνειρα. Σπείρουν ἐπάνω εἰς τὸν κόσμον τὰ μυστικὰ ἄνθη φανταστικῆς χλωρίδος. Διαχέουν ἐπ' αὐτοῦ τὰ λεπτότατα ἀρώματα τῆς χαρᾶς. Ἀναδημιουργοῦν αὐτὸν γόητα, ὀνειρευτόν, περικαλλῆ, περιπαθῆ.

❋

Πρέπει νὰ ἔλθω εἰς μερικὰς τῶν εἰκόνων τοῦ Γύζη διὰ νὰ

ἴδωμεν ἐνσαρκωμένας τὰς θεωρίας, περὶ τῶν ὁποίων προσεπάθησα νὰ ὁμιλήσω ὅσον τὸ δυνατὸν συντόμως. Θέλω πρῶτον τὴν Δόξαν του ν' ἀναμνησθῶμεν ὅλοι ἐδῶ. Θέλω τὸ ἀθάνατον ἐπίγραμμα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ νὰ πλανηθῇ εἰς ψιθυρισμὸν ἐνθουσιώδη ἐπάνω εἰς τὰ χείλη ὅλων μας·

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ῥάχη,
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γενομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
Ποὖχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ἔχει κάτι τὸ ἐξόχως ἀρρενωπὸν ἡ Δόξα αὐτή, ἡ πινδαρικὸν ἔχουσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος· ὑψηλὸν καὶ μονῆρες πνεῦμα περιπλανώμενον εἰς τὴν αἱματοβαφῆ γῆν· δαιμόνιον ὑπέργειον ἐγγράφον εἰς τὰς ἀθανάτους δέλτους τῆς αἰωνίας Μνήμης τὰ ὀνόματα τῶν ἐλευθερωτῶν· δύναμις ὑπερκόσμιος συλλαβίζουσα, εἰς στροφὴν ὕμνου ἀελλώδους, εἰς πνοὴν θυελλώδη, τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐρειπίων, τῶν αἱμάτων, τῶν θυσιῶν, τῆς αὐταπαρνήσεως. Τὸ τετράστιχον τοῦ Σολωμοῦ ἔχει δύο γραφάς. Ἄλλοι λέγουν ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε:

καὶ στὸ χέρι στεφάνι κρατεῖ,
Γενομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποὖχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

Ἄλλοι:

Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
. . . . . κτλ.

Ὡμίλησα μὲ τὸν Γύζην περὶ τῆς Δόξης του καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι ἠγνόει τὴν δευτέραν ταύτην γραφήν. Ἀλλ' οἱ δύο ποιηταί, ὁ ποιητὴς τοῦ χρωστῆρος καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ λόγου, συνηντήθησαν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐμπνεύσεώς των καὶ ἐπεκοινώνησαν διὰ τῆς μυστηριώδους συναφείας τῶν ψυχῶν. Καὶ οἱ δύο ἐσταμάτησαν εἰς τὴν αὐτὴν εἰκόνα, παραδέχομαι δ' ἀδιστάκτως ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφὴ τοῦ Σολωμοῦ, ἡ γνησία, εἶνε ἡ παριστάνουσα τὴν Δόξαν στεφανωμένην μὲ τὸ στεφάνι τῶν ὀλίγων χορταριῶν

ποῦ ἀφῆκε τοῦ βαρβάρου ἡ ὀλεθρία πνοὴ νὰ φύωνται ἀκόμη εἰς τὰ Ψαρά.

— Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Σολωμός, μ' ἐνέπνευσεν, ἔλεγεν ὁ Γύζης, ἀπαντῶν εἰς ἐπικρίσεις καὶ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς Δόξης του. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ὁ ζωγράφος ποιῶ. Καὶ ἐγὼ εἶμαι ποιητής. Δὲν ἠθέλησα ν' ἀντιγράψω τὸν Σολωμόν. Ἐγὼ ἠθέλησα ἁπλῶς νὰ γράψω τὴν Δόξαν, τὴν αἰωνίαν Δόξαν, ὅπως τὴν ἠσθάν-

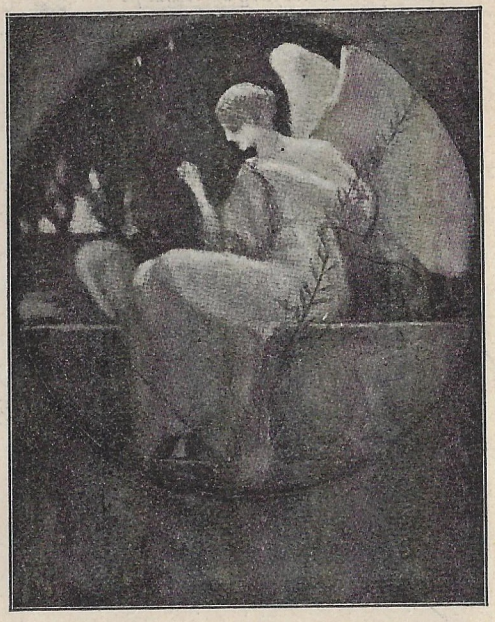

Νίκη.

θην. Ἐπερίμενα τὸ σχέδιον αὐτὸ νὰ τὸ ἐξέτεινα μίαν ἡμέραν εἰς κἀμμίαν μεγάλην εἰκόνα, πίνακα Ἑλληνικόν, ὁ ὁποῖος νὰ γείνῃ ὁ πυρὴν Ἑλληνικῆς Βαλχάλας. Τώρα ὅμως ποῦ δὲν ἠννοήθη θὰ τὸ κάψω· θὰ παραγγείλω εἰς τὰ παιδιά μου νὰ τὸ κάψουν!

Εὐτυχῶς ἡ παραγγελία δὲν ἐδόθη. Ἡ Δόξα τοῦ Γύζη ἐσώθη. Ἐσώθη διὰ τὴν τέχνην· ἐσώθη διὰ τὴν δόξαν τοῦ καλλιτέχνου.

Εἰς τὸν Ὀλυμπιονίκην τοῦ Γύζη, τὴν φωτεινὴν αὐτὴν κεφαλήν, τὴν ὁποίαν καταφέγγουν τὸ κάλλος καὶ ἡ σκέψις, ἔχομεν ἔντονον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰδιοφυΐας του τῆς πρωτοτύπου, ἡ

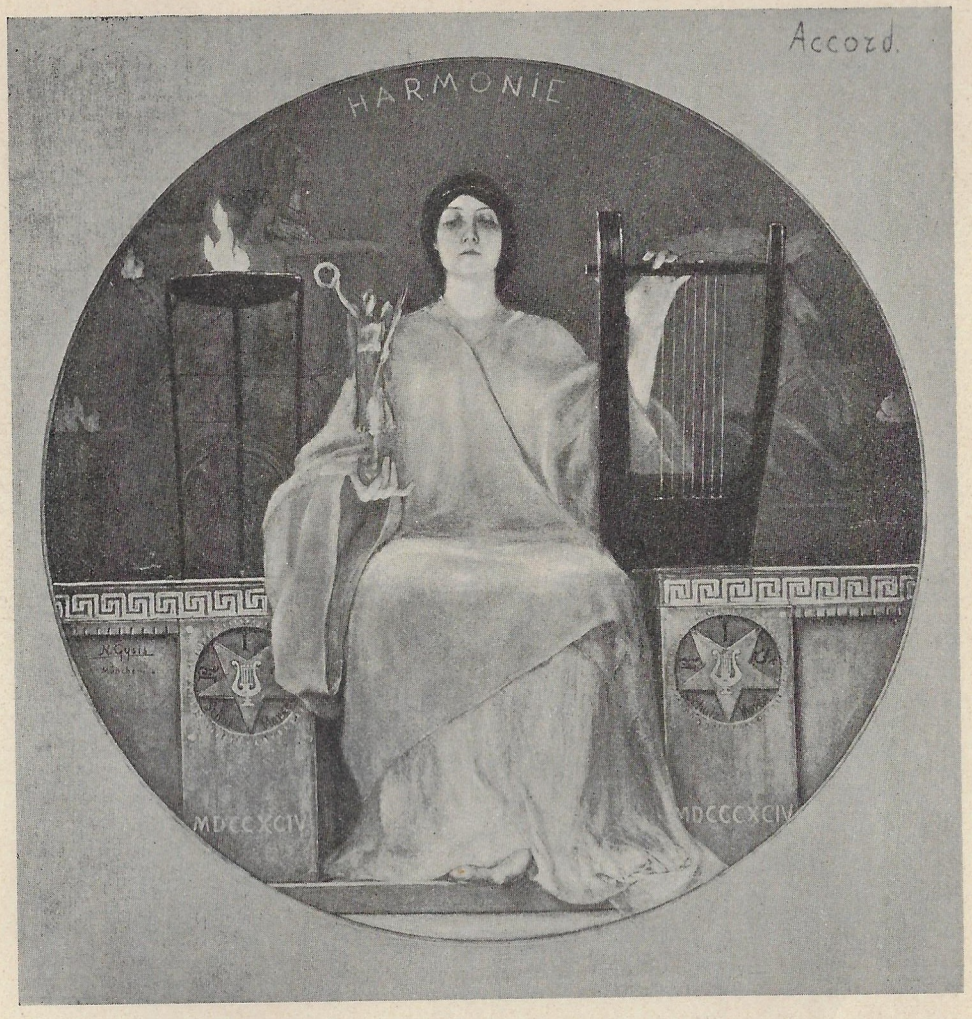

APMONIA

ὁποία ἑλληνικὴ τὴν ἔμπνευσιν δὲν ἔχει τίποτε τῆς ξηρᾶς σχολαστικότητος τοῦ παρεξηγηθέντος κλασικισμοῦ καὶ δι' ὁδῶν ἀβάτων μᾶς πλησιάζει πρὸς τὴν ῥομαντικὴν Ἑλλάδα, «ἥτις ἀπέβη καὶ πάλιν (λέγει εἷς κριτικὸς) ἡ ὀνειρώδης χώρα τῆς φαντασίας καὶ κατέστη στοιχεῖον οὐσιῶδες τῆς νεωτάτης τέχνης.» Οἱ λόγοι τοῦ Γκαῖτε περὶ τῆς Ἰφιγενείας, ἡ ὁποία «ἀνεζήτει μὲ τὴν ψυχὴν τὴν Ἑλλάδα», ἐπανέρχονται εἰς τὴν μνήμην. «Ἐπτερύγιζον αἱ σκέψεις πρὸς τὰ δώματα τὰ πατρικά, ὅπου ὁ ἥλιος διὰ πρώτην φορὰν ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὴν τὸν οὐρανόν.» Ὁποία ἀναπόλησις τοῦ θεάματος τῆς Ὀλυμπίας! Αὐτὸς εἶνε ὁ δοξασμένος ἔφηβος τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀλκῆς, ποῦ ἀνευφήμει ἡ μυριόστομος ἰαχὴ τοῦ Σταδίου. Αὐτὸς εἶνε ὁ ἥρως τοῦ παλαιοῦ, ἀλλὰ πάντοτε ἀθανάτου ὕμνου τοῦ Ἀρχιλόχου, τοῦ ψάλλοντος «Τήνελλα καλλίνικε.» Δι' αὐτὸν οἱ Ἑλλανοδῖκαι ἔκοψαν μὲ χρυσοῦν δρέπανον θαλερὸν κλάδον ἀπὸ τῆς «καλλιστεφάνου», τοῦ ἱεροῦ δένδρου, τὸ ὁποῖον ὁ Ἡρακλῆς ἔφερε, κατὰ τὸν ὑμνῳδόν, «ἀπὸ τῶν σκιερῶν πηγῶν τοῦ Ἴστρου, ἀπὸ τὴν χώραν »τῶν Ὑπερβορείων, διὰ ν' ἀποτελέσῃ σκέπην κοινὴν εἰς τοὺς »ἀνθρώπους καὶ μνῆμα κάλλιστον τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄθλων.» Αὐτὸν θὰ στέψῃ ὁ «γλαυκόχρους κόσμος τῆς ἐλαίας», τῆς ἀποτεθειμένης ἐπὶ τῆς χρυσελεφαντίνης τραπέζης. Τὸν δρόμον αὐτοῦ θὰ σπείρουν οἱ θαυμασταί του μὲ ἄνθη καὶ πολύτιμα δῶρα. Δι' αὐτὸν θ' ἀναρριγήσῃ ῥῖγος χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας ἡ πατρίς του. Αὐτὸς εἶνε τέλος ὁ ἔνδοξος, τὸν ὁποῖον θὰ δοξάσῃ ὁ Πίνδαρος, ποῦ κατὰ τὸν ποιητήν:

Στεφανηφόρος ἔρχεται· κ' οἱ ἄρχοντες ἀκόμα
σηκώνονται μπροστά του·
Δόξα χαρίζει θαλερὴ τὸ θεϊκό του στόμα,
Ζωὴ τὸ μίλημά του.

— ὁ Πίνδαρος ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιμένουν οἱ νικηταὶ καὶ περιμένουν αἱ πόλεις «ὕμνους λευκοὺς ᾖσὰν κρίνα.»

Ὕμνους λευκούς, λαμπρότερους παρὰ ἡ θνητὴ πορφύρα,
Ἀμάραντα λουλούδια,
Στέμμα φωτὸς ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ σκοτίσῃ ἡ μοῖρα

καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἐπινίκια χαράσσονται εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὀλυμπιονίκου διὰ χρυσῶν γραμμάτων. Ἀλλ᾽ ἡ ὀλυμπιακὴ πανήγυρις δὲν ἦτο μόνον ἑορτὴ σωμάτων, ἦτο καὶ ἑορτὴ ψυχῶν. Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, τὰ κοσμοῦντα τὴν Ἄλτιν, ὡμίλουν πρὸς τοὺς θεατὰς περὶ λατρείας καὶ οἱ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, οἱ ὑψοῦντες τὸ θεῖον κάλλος των παρὰ τὸ ῥεῖθρον τοῦ

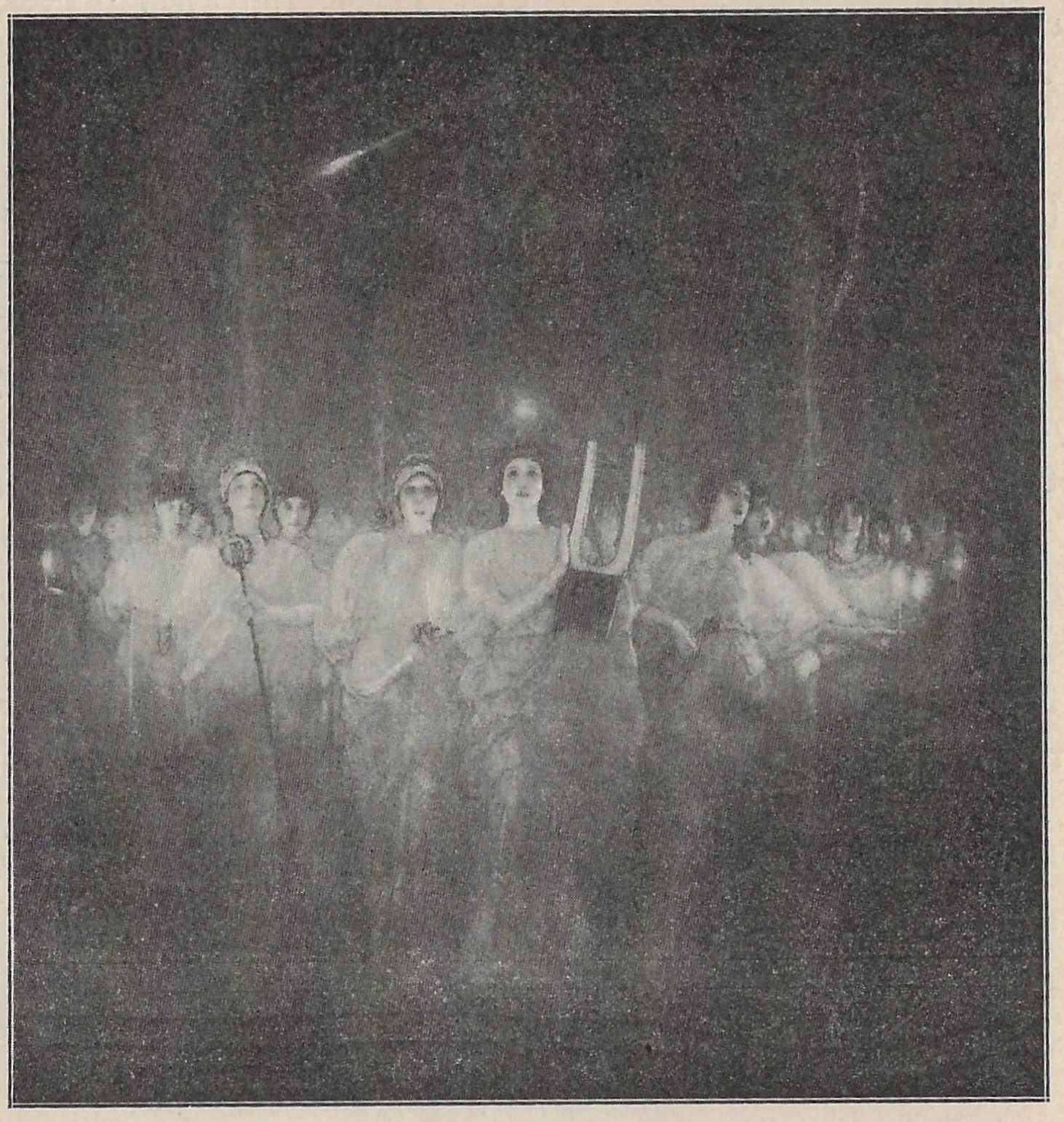

Νέος Αἰών.

Ἀλφειοῦ, διηγοῦντο πρὸς αὐτοὺς τὴν ἡρωϊκὴν παράδοσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γύζης ἀπετύπωσεν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ὀλυμπιονίκου του τὸ βάθος ὅλον τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑορτῆς. Ὁ νικητής του δὲν εἶνε μόνον ὑπερόχως ὡραῖος τὸ σῶμα. Εἶνε καὶ ὑπερόχως ὡραῖος τὴν ψυχήν. Καλὸς κἀγαθός. Ὁ κότινος στέφει μέτωπον ἁγνόν, «συνανθεῖ ἡ κόμη μετὰ τῆς δάφνης», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Φιλοστράτου, καὶ ἡ μορφὴ ἀποπνέει βαθὺ μυστή-

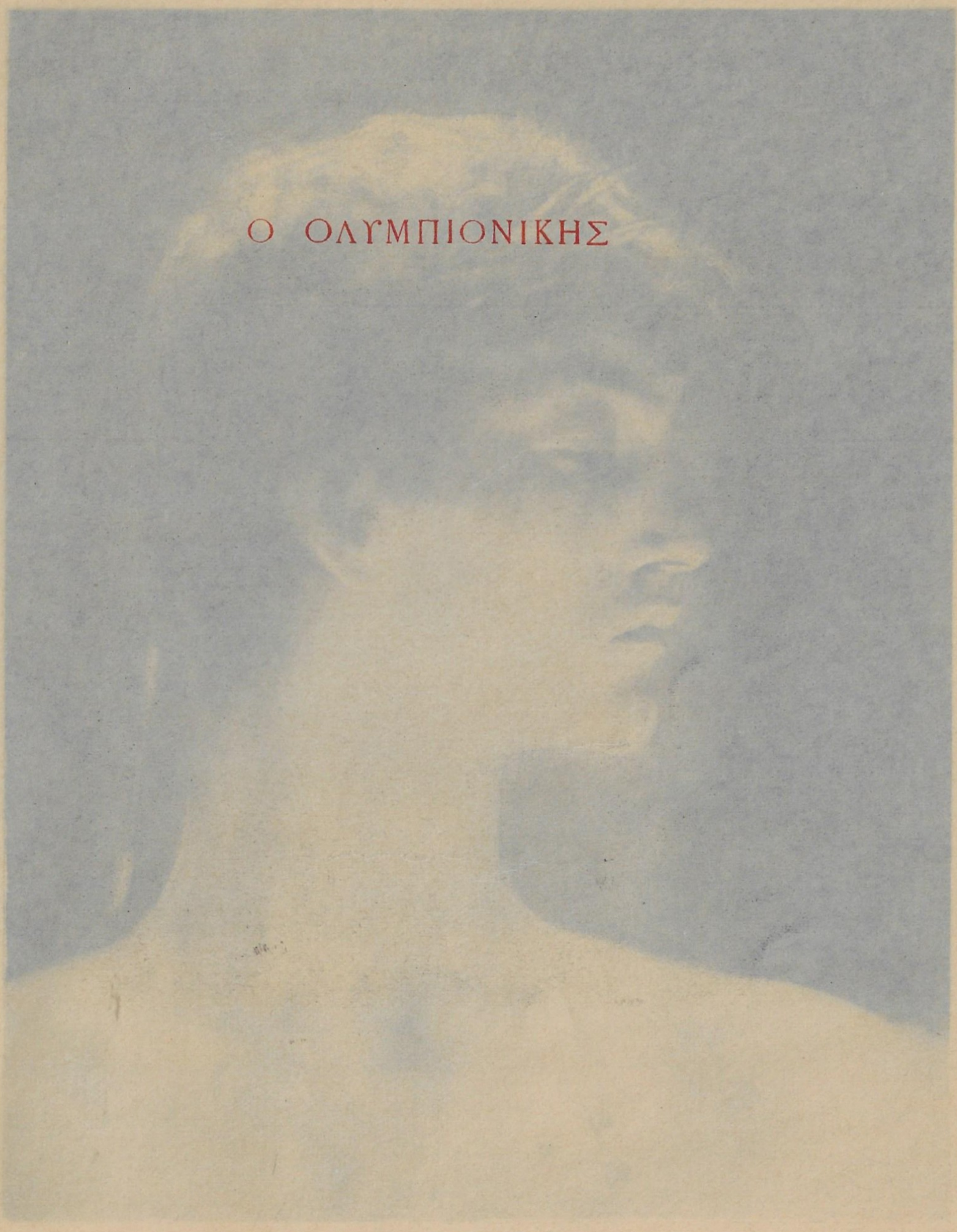

Ο ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΗΣ

καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἐπινίκια χαράσσονται εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ὀλυμπιονίκου διὰ χρυσῶν γραμμάτων. Ἀλλ' ἡ ὀλυμπιακὴ πανήγυρις δὲν ἦτο μόνον ἑορτὴ σωμάτων, ἦτο καὶ ἑορτὴ ψυχῶν. Τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, τὰ κοσμοῦντα τὴν Ἄλτιν, ὡμίλουν πρὸς τοὺς θεατὰς περὶ λατρείας καὶ οἱ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων, οἱ ὑψοῦντες τὸ θεῖον κάλλος των παρὰ τὸ ῥεῖθρον τοῦ

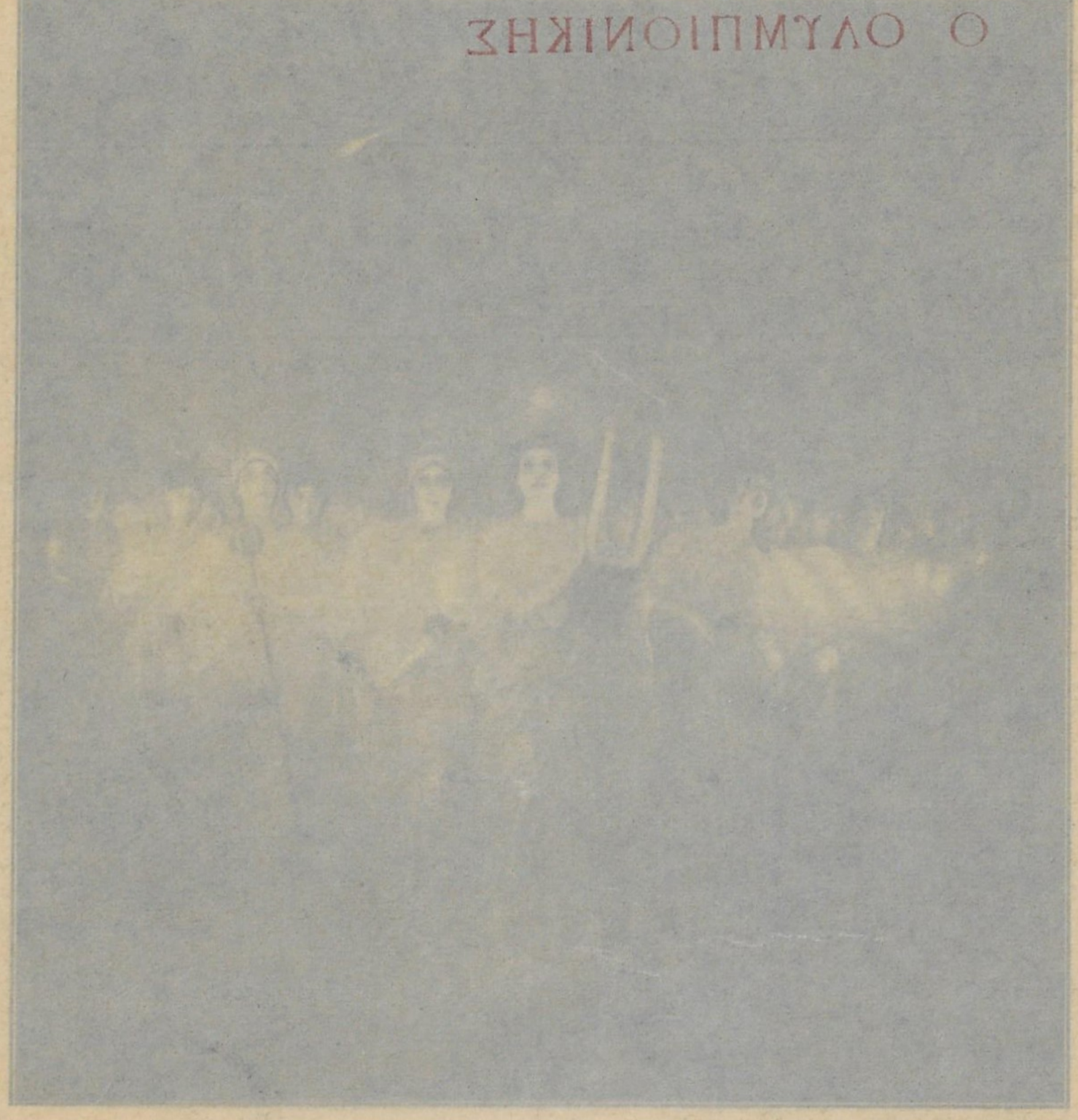

Νέος Αἰών.

Ἀλφειοῦ, διηγοῦντο πρὸς αὐτοὺς τὴν ἡρωϊκὴν παράδοσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γύζης ἀπετύπωσεν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ Ὀλυμπιονίκου του τὸ βάθος ὅλον τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑορτῆς. Ὁ νικητής του δὲν εἶνε μόνον ὑπερόχως ὡραῖος τὸ σῶμα. Εἶνε καὶ ὑπερόχως ὡραῖος τὴν ψυχήν. Καλὸς κἀγαθός. Ὁ κότινος στέφει μέτωπον ἁγνόν, «συνανθεῖ ἡ κόμη μετὰ τῆς δάφνης», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Φιλοστράτου, καὶ ἡ μορφὴ ἀποπνέει βαθὺ μυστή-

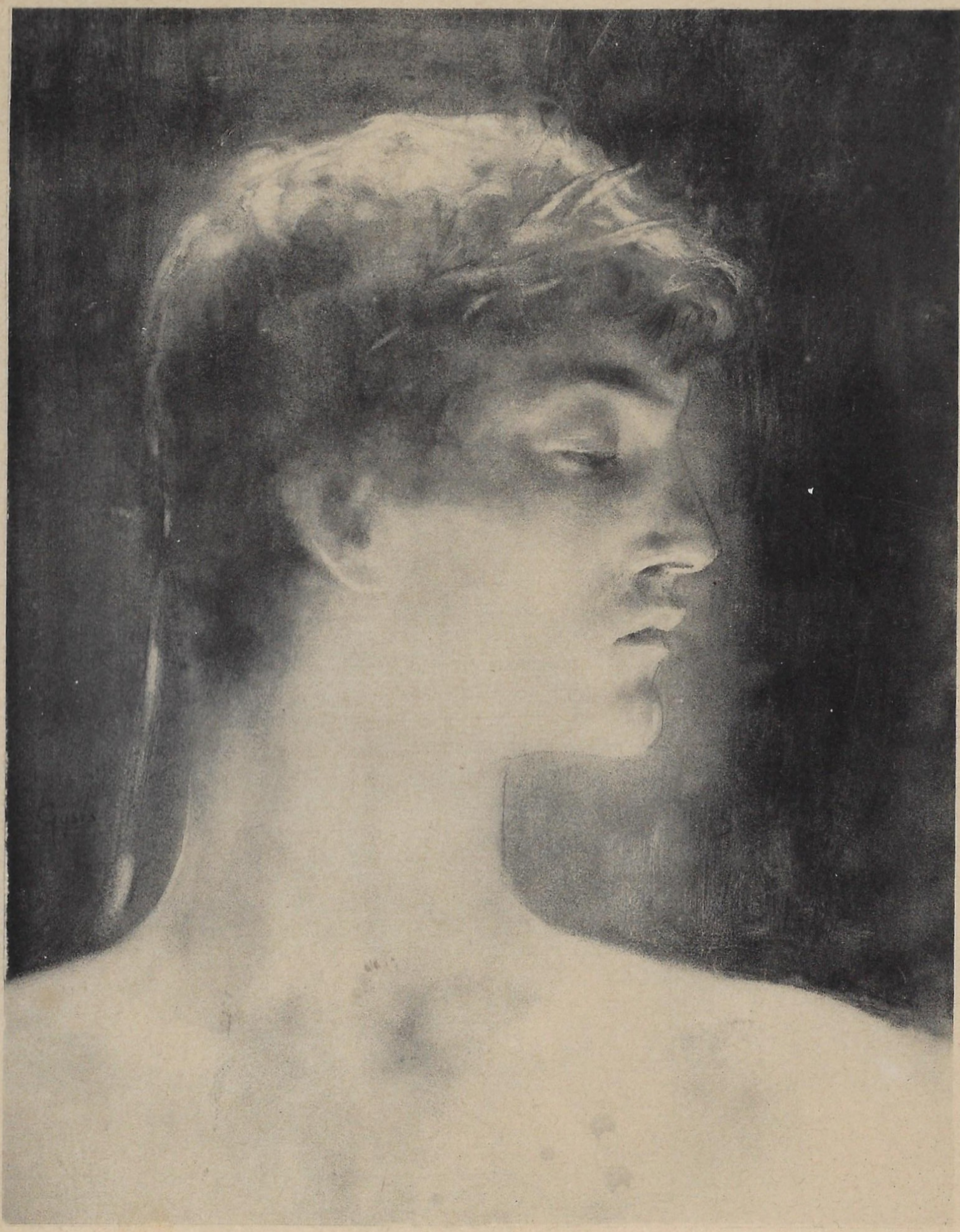

ριον ὑψηλοφροσύνης καὶ γενναιότητος, περιβάλλει δ' αὐτὴν σεμνότης θρησκευτική. Νομίζει τις ὅτι ἔχει ἐνώπιόν του ἅγιόν τινα τῆς Ἀρχαιότητος. Ἴσως ὑπάρξουν οἱ ψιθυρίζοντες, ὅτι ἀνακαλύπτω πολλὰ εἰς μίαν ἁπλῆν κεφαλήν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μοῦ ἔλεγεν ὁ Γύζης:

— Μὲ ἐννοοῦν καλλίτερα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἔχουν κἄτι τὸ

Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη.

ἀνεπιγνώστως ἀφελὲς ὅσα γράφουν διὰ τὰ ἔργα μου, ἀλλ' οἱ γράφοντες εἰσδύουν βαθύτερα εἰς τὴν σκέψιν μου. Ἐδιάβασα πράγματα ποῦ εἶπα: «Αὐτὸς ἐδῶ ἐπλησίασε τὴν ψυχήν μου. Αὐτὸς ἐδῶ κἄτι εἶδε μέσα μου ὅταν συνελάμβανα τὴν ἰδέαν μου. Μία ἀνατριχίλα ἀπὸ τὸ ῥῖγος τῆς ψυχῆς μου ἐπέρασεν εἰς τὴν ἰδικήν του».

Τὸ «Τάμμα» εἶνε θέμα, τὸ ὁποῖον τρὶς ἐξετέλεσεν ὁ Γύζης,

καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔβαλεν ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν του μὲ τὸ θρησκευτικόν της μυστήριον καὶ τὴν ἀφελῆ πίστιν της, ἀλλὰ καὶ τὸν βαθὺν συμβολισμόν της. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐκ τῶν πρώτων τῆς δευτέρας περιόδου, μετέχει καθαρῶς καὶ τῆς πρώτης. Εἶνε σύνθεσις ἰδανιστικὴ ἅμα καὶ σκηνὴ πραγματιστική, μελῳδία αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, σεμνῆς μελαγχολίας καὶ εὐγενοῦς θλίψεως. Κόρη, ζῶσα ἔρωτα χωρὶς ἐλπίδα, πηγαίνει μὲ τὴν μητέρα της νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγίαν, φέρουσα εἰς αὐτὴν ὡς ἀνάθημα χρυσῆν καρδίαν. Εἰς τὰς δύο πρώτας συλλήψεις προχωρεῖ ἀκόμη, ἂν καὶ ἐξηντλημένη, ἡ κόρη, ἀλλ' εἰς τὴν ὑστάτην, τὴν μένουσαν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Γύζη, εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν τῆς ζωγραφικῆς αὐτῆς τριλογίας, ἔπεσε χάμω καὶ ἡ θλίψις τῆς μητρός, μὲ τὴν ὀδύνην τοῦ γύρω τοπίου, περιβάλλουν ὡς ἐν ἐντάσει πένθους μὲ πίστιν, μὲ ἀγάπην, μὲ ἐλπίδα τὴν ὠχρὰν αὐτὴν Ἀριάδνην. Ποῖον βαθὺ ποίημα μυστικισμοῦ καὶ ποῖον περιπαθὲς ᾄσμα σκοτεινῶν χρωματισμῶν ἔχομεν ἐνώπιόν μας! Καὶ εἶνε τόσον βαθεῖα ἡ ἐκ τῆς εἰκόνος ἀναδιδομένη ποίησις, ὥστε δὲν βλέπομεν μόνον τὴν ἀγαπῶσαν κόρην ἐδῶ. Διαγινώσκομεν, εἰς σύλληψιν ὀνειρώδη, αὐτὴν τὴν Εἱμαρμένην ἑκάστου ἡμῶν, ἡ ὁποία μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὸ προσκύνημα τῆς Εὐτυχίας, τὸ ἄφθαστον, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεάνιδος βλέπομεν τὸν ἄνθρωπον πίπτοντα ἐξηντλημένον εἰς τὸ μέσον τῆς ζωῆς, προτοῦ δυνηθῇ ν' ἀντικρύσῃ τὸν ναόν, ὅπου προσμειδιᾷ ἡ Χαρά.

Εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐξεικονίσεως αὐτῆς τῶν ἐσωτέρων συγκινήσεων, ἀληθὴς καὶ περιπαθὴς προσκυνητὴς τῆς ἰδίας ψυχῆς, εἰσελθὼν ὁ Γύζης, δὲν ἐγκαταλείπει πλέον αὐτήν. Τὸ «Πενθοῦν πνεῦμά» του εἶνε ἡ προσωποποίησις αὐτὴ τῆς γλυκείας Μελαγχολίας καὶ ἐκπροσωπεῖ τὸν πεσσιμισμὸν τοῦ αἰῶνός μας, βαπτισμένον ὅμως πάντοτε εἰς τὸ γνήσιον κάλλος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὰ κατάδροσα ἄνθη ἀφυπνίζονται καὶ ἀναθάλλουν ζωντανὰ καὶ ἁγνὰ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος καλλιτέχνου. Ἄξιως διὰ τοῦτο ἐκόσμησεν ἡ πενθοῦσα Ἁρμονία του, ἡ ἔχουσα κάτι τοῦ μελετηροῦ τῆς μορφῆς τῆς γλαυκώπιδος θεᾶς, ἀναμνηστικὸν τεῦχος διὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπετόβεν. Ἓν θάλλος νεοελληνικῆς Ἀναγεννήσεως ἁπλοῦται ἐνώπιόν

μας, ὡριμασμένον εἰς τὸν ἥλιον τῆς μεγάλης τέχνης καὶ ὁ Γύζης ἐξελίσσεται ὁλοὲν εἰς τὸν ἁρμονικὸν καλλιτέχνην, τὸν συνενοῦντα τὸν ἐθνικὸν ἰδιότυπον χαρακτῆρα πρὸς τὰς γενναίας ἐπιδράσεις τῆς παγκοσμίου τέχνης. Ἡ «Ἀγγελία» τῶν ἐτησίων καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων τοῦ Μονάχου, ῥίπτουσα τόνον αὐστηρᾶς καὶ σεμνῆς τοιχογραφίας εἰς ὅλους τοὺς δρόμους τῆς βαυαρικῆς πρωτευούσης, ὅπου τοιχοκολλᾶται κατ' ἔτος ἀπὸ

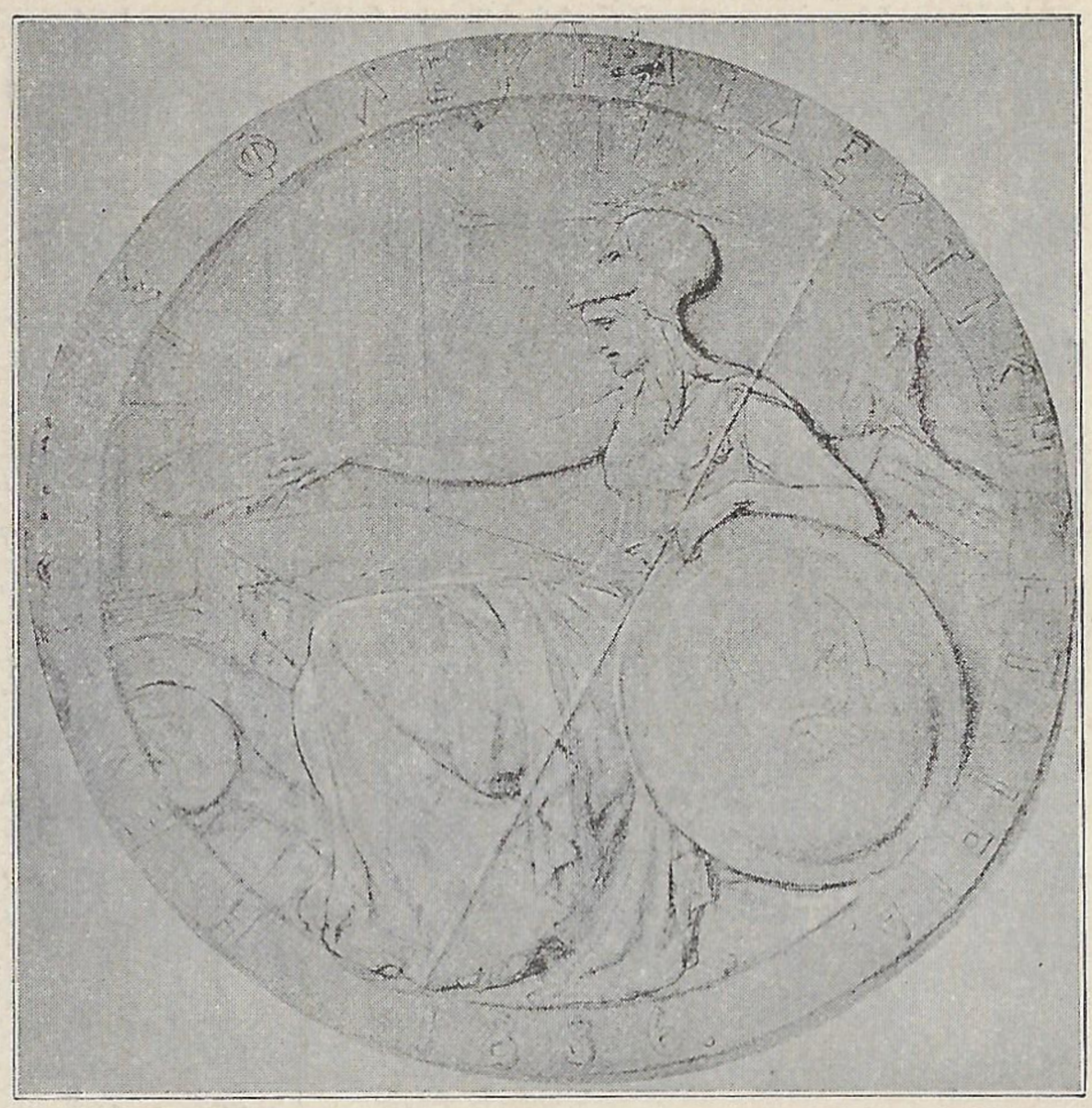

Μετάλλιον.

Ἰουνίου μέχρις Ὀκτωβρίου· ἡ «Φήμη», προμετωπὶς Γερμανικοῦ περιοδικοῦ· τὸ Δίπλωμα τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων, τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις εἶνε ἀξία ἰδιαζούσης μνείας: (Ἀφ' ἑνὸς εἰς μαρμάρινον ἑδώλιον τοῦ Σταδίου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐρεσείνωτον φέρει ἀνάγλυφον τῆς ζωοφόρου τοῦ Παρθενῶνος, κάθηται ἡ ὑψηλὴ μορφὴ τοῦ πολιούχου Πνεύματος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔχει τὴν κεφαλὴν δαφνοστεφῆ. Ἀκροᾶται τοὺς φθόγγους, τοὺς ὁποίους ὁ ὄπισθεν αὐτοῦ καθήμενος Χρόνος ἀνακρούει ἐπὶ τῆς λύρας του, τοὺς ὁμιλοῦντας διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρχαίας πόλεως, τῆς ἀφιερωμένης εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας.

Παρακάτω προβάλλει ἡ Νίκη, κρατοῦσα κλῶνον δάφνης καὶ ὄπισθεν εἰς τὸ βάθος ἀκτινοβολεῖ τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος. Ὡς προφητικὴ ἠὼς δ' ἀναλάμπει τὸ πῦρ ἐκ τοῦ φοίνικος, ὑπόσχεσις ὅτι ἡ ἡλιόλουστος ἡμέρα, ὅτι ὁ χρυσοῦς αἰὼν θὰ ἐπανέλθῃ)· ἡ Νίκη, σύνθεσις ἀρχαϊκῶς εὐγενής· ὁ Νέος Αἰών, εἰκὼν αἰσθητοποιοῦσα τὸ ὄνειρον τῆς προόδου: (Τέχναι καὶ Ἐπιστῆμαι βαίνουν ὡς ἱέρειαι πρὸς τὸ Μέλλον)· ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Θεὰ τῆς Σκέψεως, ἐπάνω εἰς τὸ λάβαρον τοῦ Πανεπιστημίου μας, ὡς ἡ αἰγὶς τῆς νέας πόλεως τῆς Παλλάδος· ὁ Ἔρως καὶ ἡ Νύμφη· τὰ

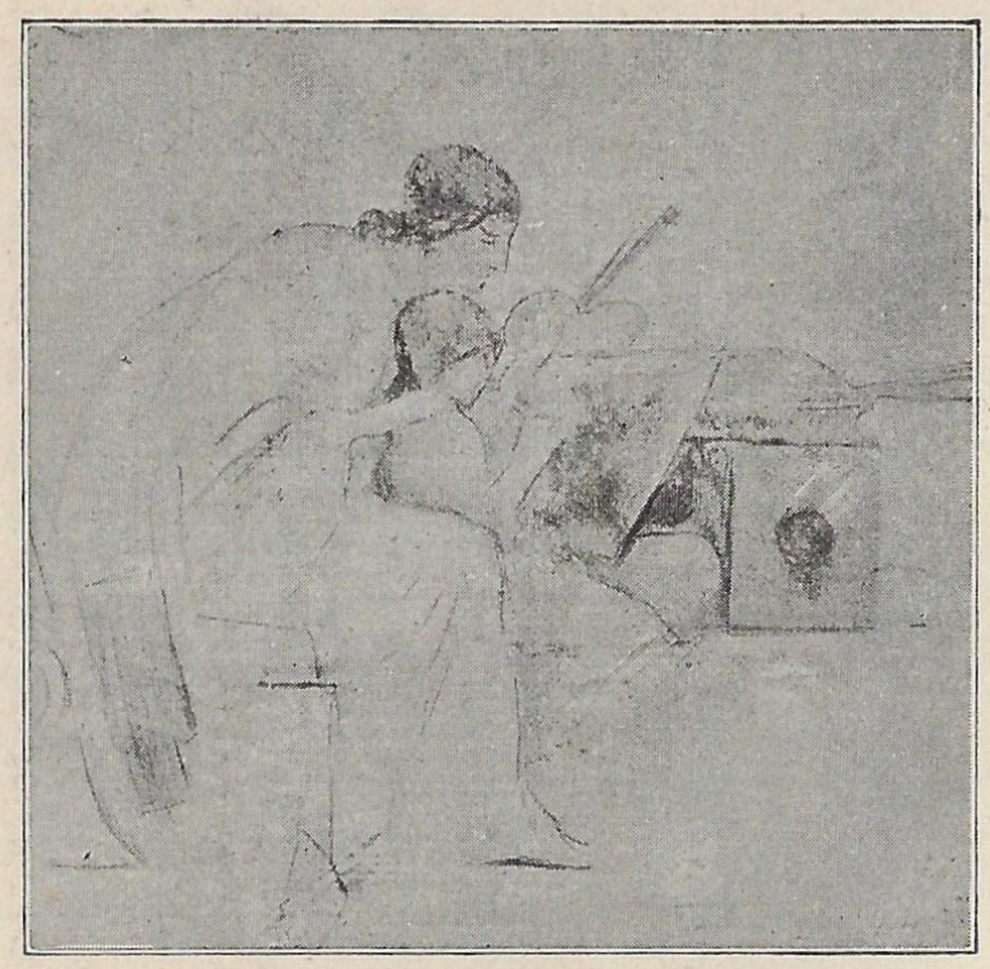

Σχέδιον διὰ σύνθεσιν.

ἁπλᾶ ἀκόμη σχεδιαγραφήματα τοῦ Γύζη· ὀλίγαι γραμμαί, ῥιμμέναι ἐπάνω εἰς τὸν χάρτην· πάντα ταῦτα ἐνέχουν τόσην βαθύτητα εἰς τὴν σύλληψιν, ὅσην καὶ διαύγειαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἡ ἔμπνευσις προσδίδει εἰς ὅλα ἀνεξήγητόν τι θέλγητρον, τὸ ὁποῖον συναισθάνονται καὶ ζητοῦν νὰ ἐξηγήσουν οἱ ξένοι κριτικοί. Εἷς ἐξ αὐτῶν λέγει: «Σοβαρὰ ἡ μοῦσα »τοῦ Γύζη καὶ παθητική, αἴρεται ὑπὲρ τὰ ἐφήμερα. Ἡ καθαρό»της καὶ τὸ ὕψος τῆς φαντασίας αὐτοῦ εἶνε ἐπίσης ἄξια ἐπαίνων »ὅσον καὶ καὶ τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ σαφήνεια τοῦ καλλιτεχνικοῦ »του τρόπου, δι' ὧν τὰ βαθύτατα τῶν νοημάτων ὄχι μόνον »ἐπιχαρίτως καὶ εὐμόρφως ἐκφράζονται, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα »παρίστανται εὐκρινῶς ἀντιληπτά. Ὁ Γύζης ἀπέχει τοῦ τετριμ»μένου ὅσον καὶ τῆς μυστικοπαθοῦς συμβολικότητος· οὐδέποτε »δ' ἐπαναλαμβάνεται. Ἐφ' ὅλων δ' αὐτοῦ τῶν μορφῶν ἀναγι»νώσκεται κρύφιός τις πόθος. Τί ἆρά γε τὸν ὑπηγόρευσεν; »Εἶνε ἡ πρὸς τὴν πάτριον γῆν τάσις τοῦ ἐπὶ ξένης βιοῦντος »Ἕλληνος; Εἶνε ὁ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος πόθος τοῦ

» τεχνίτου; ἢ τὸ εἰς πάντας τοὺς θνητοὺς ἐγγενὲς συναίσθημα » τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας;» Ἄλλος πάλιν παρατηρεῖ: « Τὰ » ὕψιστα δημιουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης εἶνε τὰ ὑποδείγ- » ματα τοῦ καλλιτέχνου, τίποτε ὅμως δὲν καταδεικνύει ὅτι οὗτος » ἐδανείσθη τι ἐξ αὐτῆς. Τυπικὰς ἀπομιμήσεις ἀρχαίων μορ- » φῶν ὑπὸ τοῦ Γύζη οὐδεμίαν εὑρίσκομεν. Ἁπλῶς τὸ ἀρχαῖον » πνεῦμα κατῴκησε, βαθέως μετουσιωθέν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ » Γύζη, προσέδωκε τὴν δύναμίν του εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ » ἐξήσκησε τὴν ἀκατανίκη- » τον γοητείαν του ἐπ᾽ αὐ- » τοῦ. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο » πνεῦμα περιβάλλεται κλα- » σικὴν μορφὴν μετὰ δρι- » μέος πάθους, ἐμψυχώνει » δὲ μορφὰς πλήρεις σεμνῆς » αὐστηρότητος καὶ χάριτος » Ἀττικῆς ». Ἡ χαρακτηρι- » στικὴ τοῦ Γύζη ἀρετή, τὴν » ὁποίαν θὰ ἐτόλμων νὰ συ- » στήσω εἰς ὅσους τὰ πτερά » των φέρουν πρὸς ὑψηλο- » τέρους ὁρίζοντας, εἶνε ὅτι » καὶ τὰς λεπτοτάτας τῶν » συλλήψεων, τὰ μᾶλλον ἀρα- » χνοΰφαντα τῶν ὀνείρων, τὰ » ἐκφράζει μετὰ φωτεινῆς ἐναργείας. Ὁ καλλιτεχνικὸς αὐτοῦ ὁρα- » ματισμὸς δὲν ἔχει τὸ ὁμιχλῶδες καὶ πεπλοσκεπὲς τῶν καλλιτε- » χνῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ δύναμις τῆς ἐμπνεύσεως δὲν ἰσοῦται » πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ἐκτελέσεως. Εἰς τὸν Γύζην μορφὴ καὶ » ψυχὴ συνδυάζονται εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἰδεώδους Καλοῦ καὶ » εἶνε ἡ ἔκφρασις τῶν μυστικῶν συλλήψεων τόσον διαυγής, ὥστε » αἱ μορφαί του ἔχουν πολλάκις τὴν πλαστικότητα ἀγαλμάτων. » Ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ καλλιτέχνου (γράφει ὁ αὐτὸς κριτικός, » τὸν ὁποῖον ἐμνημόνευσα) ἀναβλύει ἡ « Καλοκἀγαθία » τῶν » Ἀρχαίων, τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἡδελφωμένον μὲ τὸ ἀθάνα- » τον κάλλος τῆς ψυχῆς ». Ἄλλος πάλιν, συνδέων αὐτὸν πρὸς τὰς

Ἔρως καὶ Νύμφη.

γνησιωτέρας κλασικὰς ἀναμνήσεις καὶ ἀνάγων τὴν ἰδιοφυΐαν του εἰς τοὺς ἀγαλματοποιοὺς τῶν λευκῶν ἀγαλμάτων τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῶν εὐγενῶν ἀναγλύφων τοῦ Παρθενῶνος, γράφει: «Καὶ τὸν ἄνδρα τῶν ἁγνῶν τούτων ἀριστουργημάτων τὸν εἴχομεν μεταξύ μας, καὶ ἡμεῖς, οἵτινες θὰ ἐγονυπετοῦμεν ἐὰν ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πραξιτέλης ἐπανήρχοντο ἐπὶ γῆς, δὲν ἀνεγνωρίσαμεν ὅλοι τὸν γνήσιον αὐτὸν ἀπόγονόν των».

Τὰ σχέδια καὶ αἱ σπουδαὶ τοῦ Γύζη δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἔργων του τὰ ὀλιγώτερον ἄξια προσοχῆς. Ἡ νέα προσωπικότης τοῦ καλλιτέχνου, ἥτις ἐκράτησεν ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν τεχνοτροπίαν τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωματισμῶν, εἶνε γέννημα τῆς τελευταίας δεκαπενταετίας καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν μελετῶμεν τὴν ἰδιοφυΐαν, ἥτις προχωροῦσα διαρκῶς δὲν εἶχε δώσει ὅλον τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς της, οὐδ᾽ εἶχεν ἁπλώσει ἐντελῶς καὶ διάπλατα τὰ πτερά της πρὸς τὸ νέον ἰδανικόν. Ἐγεννᾶτο ὁλοὲν ὁ καλλιτέχνης εἰς τὸ φῶς τὸ φαεινὸν καὶ ἐναρμόνιον καὶ τὸ ὄνειρόν του ἐγίνετο ὁσημέραι εὐρύτερον. Ἀναγέννησις ἀληθής, Ἀναγέννησις, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ ἡ νέα Ἑλλὰς ὡς ἰδικήν της, διότι ἦτο κλάδος φυτρωθεὶς εἰς τὸν αἰώνιον κορμὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἤνθει ἐντὸς τῆς ψυχῆς τοῦ καλλιτέχνου, ὅταν ὁ Θάνατος ἦλθε νὰ νεκρώσῃ τὴν δημιουργίαν καὶ τὸ ἰδανικὸν αὐτό. Ἡ προσωπικότης του, δώσασα δείγματα τόσον ἰσχυρὰ πρωτοτυπίας, ὕψους ἐμπνεύσεως, ἁδρᾶς καὶ εὐγενοῦς ἐκτελέσεως, ἐπωφεληθεῖσα τῶν νέων ἰδεῶν τῆς τέχνης, διὰ νὰ πλάσῃ ὅ,τι μόνον ὑπολογίζεται εἰς τὴν καλλιτεχνίαν: τὸ ἰδιότυπον καὶ τὸ ἀτομικόν, — ἡ προσωπικότης του δὲν ἔλαβε τὸν ὑλικὸν καιρὸν ν᾽ ἀναπτυχθῇ ἴσως μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ῥώμην καὶ τὸ ἔργον του, ὑπέροχον καθ᾽ ἑαυτό, μᾶς ἀφίνει τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι θὰ ἦτο ἀκόμη μᾶλλον ἔξοχον καὶ θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Γύζην ὁριστικῶς τὴν θέσιν ἡγέτου, πνεύματος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀφορμηθέντος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καταλήξαντος, τεχνίτου ἀνελθόντος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ αὐτῆς ἀνάψαντος τὴν λαμπάδα τῆς ἐμπνεύσεώς του, — ἂν ὁ καλλιτέχνης εἶχε συμπληρώσει τὸ ἔργον του.

❖

Θὰ ἦτο ἀτελὴς πᾶσα μελέτη περὶ τοῦ Γύζη, ἥτις, ὁμιλοῦσα

περὶ τοῦ καλλιτέχνου, δὲν θὰ ὡμίλει περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ξενιτειά, ἡ ὁποία τραγουδεῖ τὸ τραγοῦδι τῆς ἀσβέστου νοσταλγίας της μέσα εἰς τοὺς ἀθανάτους στεναγμοὺς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων μας, εἶχε καταστήσει χιλιάκις προσφιλέστερον τὸ ἴνδαλμα τῆς μακρυνῆς πατρίδος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Γύζη καὶ ἡ ἰδέα τῆς Ἑλλάδος ἔψαλλεν ἐντὸς αὐτοῦ αἰώνιον ᾄσμα λατρείας ἀληθινῆς. Ἡ ζωή, αἱ ἐμπνεύσεις, τὰ σχέδιά του, ὅλα πέριξ αὐτῆς ἐστρέφοντο. Καὶ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἐξεδηλώνετο μετὰ πρωτοτυπίας, ἡ ὁποία δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὴν συμβατικὴν ῥητορικὴν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος πατριωτῶν, εἰς ὅ,τι ἔλεγεν, εἰς ὅ,τι ἔγραφεν, εἰς ὅ,τι ἔζη. Διηγοῦνται ὅτι εἰς τὸν ἀπέριττον πατρικὸν οἶκον τοῦ Γύζη, εἰς τὴν Τῆνον, ὑπῆρχε χαλκογραφία παριστῶσα ἄνδρα τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὅτι ὁ μικρὸς Νικόλαος, παιδίον, πολλάκις εἶχε μείνει εἰς ἔκστασιν πρὸ τῆς εἰκόνος αὐτῆς. Ἀπ' αὐτὴν νομίζει τις, ὅτι εἶχεν ἀντλήσει ὅλην τὴν θέρμην τῆς ἀγάπης, ἥτις τὸν παρηκολούθησεν εἰς ὅλην του τὴν ζωήν, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. Ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴν ὁ Γύζης ἀντέγραψε τὸ πρῶτον σχέδιόν του, προτοῦ μάθῃ κἂν τί εἶνε ζωγραφική. Καὶ ἡ ἰδέα τῆς Τέχνης καὶ τῆς Πατρίδος συνεζεύχθησαν εἰς τὴν καρδίαν του διὰ παντός. Ὠνειρεύετο διὰ τοῦτο νὰ γράψῃ τὴν Δόξαν του εἰς μεγάλον πίνακα, προωρισμένον εἰς νεοελληνικὴν Ποικίλην τινὰ Στοάν· εἶχε δὲ φαντασθῆ καὶ μνημεῖον μαρμάρινον ἀκόμη, διότι ὁ Γύζης κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὴν γλυπτικήν.

Τὰ βλέμματα τοῦ ἐπισκεπτομένου τὸν οἶκον τοῦ Γύζη εἰς τὸ Μόναχον, πράγματι, ἐστηρίζοντο ἐπάνω εἰς ἓν καλλιτέχνημα ἐκ πηλοῦ, μαυρισμένον ἀπὸ τὸν καιρόν, τὸ ὁποῖον μακρόθεν ἐφαίνετο ὡς κάτι τι ἐμπνευσμένον, ὁρμῶν πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ πτῆσιν Νίκης τοῦ Παιονίου, ἐξελθόν ἰσχυρῶς συγκεκροτημένον ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ καλλιτέχνου, εἰς ὁρμὴν ἐνθουσιασμοῦ.

Καὶ ἠρώτα τί ἦτο.

Ἦτο πρόπλασμα τῆς Ἐλευθερίας. Ὁ Γύζης ἐμάλασσε καὶ τὸν πηλόν, αἰσθητοποιῶν καὶ δι' αὐτοῦ τὰς ἰδέας του, τὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι συνωθοῦντο πυκναὶ ἐντὸς αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ζωγράφοι, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν τὰς σημειώσεις τῶν ἰδεῶν των κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Τὸ πρόπλασμά του ἦτο μία ἰδέα καὶ ἡ ἰδέα ἦτο ἑλληνική.

Σπουδὴ γυμνοῦ.

Πῶς ἄλλως; Πτώματα, πτώματα νέων ἀλκίμων, πτώματα γερόντων ἐξησθενημένων, γυναικῶν, βρεφῶν, συσσωρεύονται καὶ ἀποτελοῦν στυλοβάτην, στυλοβάτην ὑψηλόν, στυλοβάτην αἱμάτων, ὀδυνῶν, θυσιῶν, ἀγάπης. Καὶ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τούτου, εἰς κίνησιν θαυμασίαν, εἰς ἔξαρσιν ὑπεράνθρωπον, εἰς πτῆσιν καταπλήσσουσαν ὑψοῦται ἡ Ἐλευθερία. Ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν θυμάτων, ἀνέβη ἐπὶ τῶν νεκρῶν τῶν λατρευτῶν της, ἐξώρμησεν ἐπάνω ἀπὸ τὰς σαρκίνας ταύτας ἐπάλξεις, διὰ ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὕπαρξιν. Καὶ ἐφαντάζετό τις ἀμέσως τὸ πρόπλασμα τελειούμενον, λαξευόμενον εἰς τὸ λευκὸν μάρμαρον ἢ ἐκτυπούμενον εἰς τὸν αἴθοντα χαλκόν, ὀρθούμενον ὑψηλὰ ὡς ἡ «Γερμάνια» τοῦ Νίδερβαλδ ἢ ὡς ἡ «Μπαβάρια» τοῦ Μονάχου — ἀλλὰ κἄτι πολὺ ὀλιγώτερον βαρύ, κολοσσαῖον καὶ πιεστικὸν καὶ κἄτι πολὺ ἁβροφυέστερον, ἐπεραστότερον, ἑλληνικώτερον ἀπὸ ἐκείνας — ὑψηλά, ἐν μέσῳ τῆς δόξης τοῦ οὐρανοῦ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ὥραν ἡ θριαμβευτικὴ δύσις τοῦ ἡλίου γεμίζει μὲ ἄνθη φανταστικὰ τὸν ἰόχρυσον ὁρίζοντα καὶ ῥίπτει ἄπεφθον τὸν χρυσόν της ἐπὶ τῶν νεφῶν —προσκεφαλαίων ἐκ ῥόδων, ἐπὶ στρωμνῶν ἐκ ῥόδων.

Τὴν Ἑλλάδα ὅμως, ἔλεγε, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξεικονίσῃ. Ἐφοβεῖτο ὅτι ἡ τέχνη του θὰ ἀπεδεικνύετο κατωτέρα τοῦ ἰδανικοῦ του.

Τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὴν δόξαν συνεδύαζε μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀναγέννησιν τῆς νεωτέρας καὶ ἔλεγεν ὅτι ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἐδάκρυσε βλέπων πόσα ὀλίγα ἀριστουργήματα εἶχον μείνει εἰς τὴν πατρίδα των.

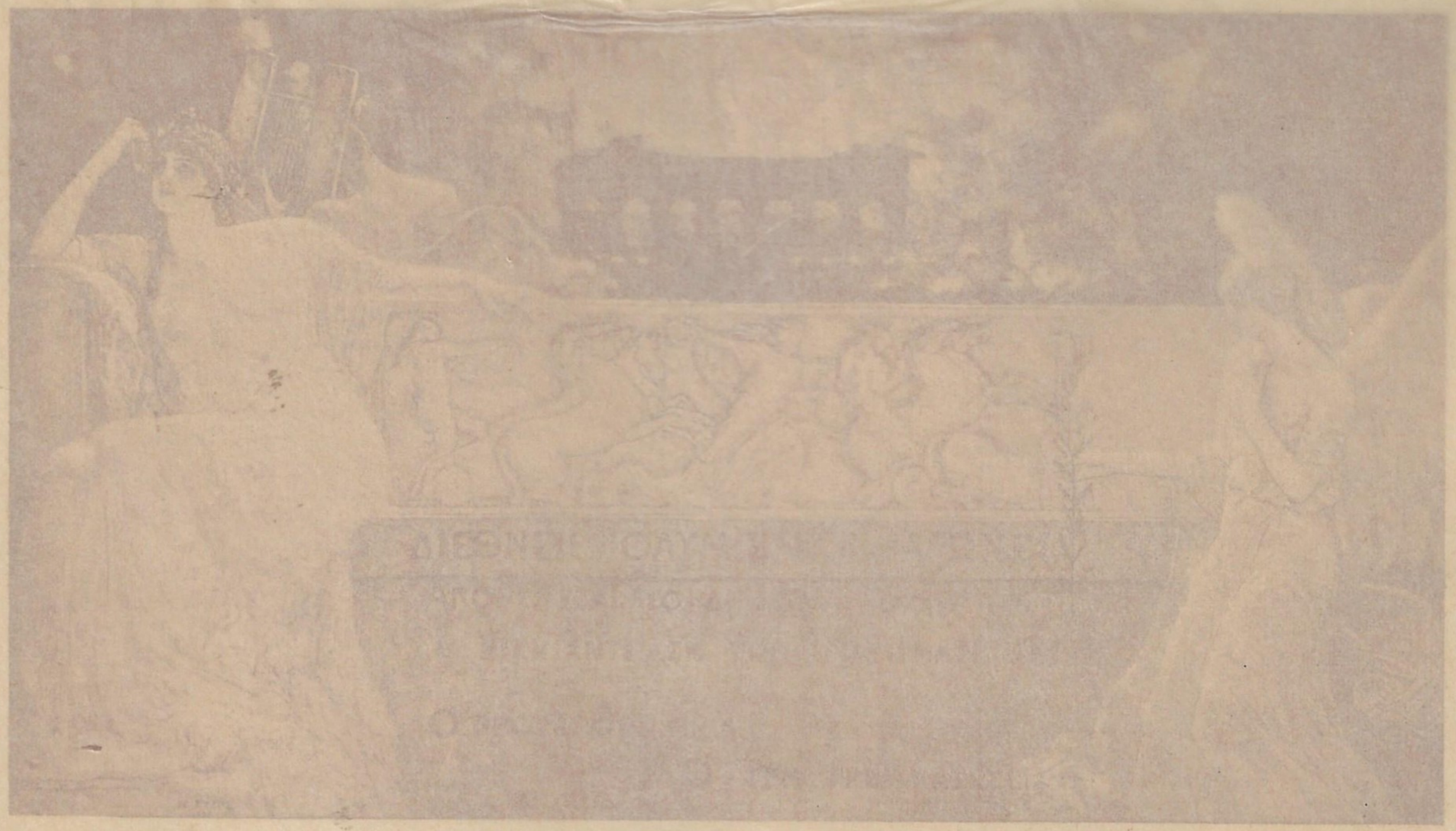

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

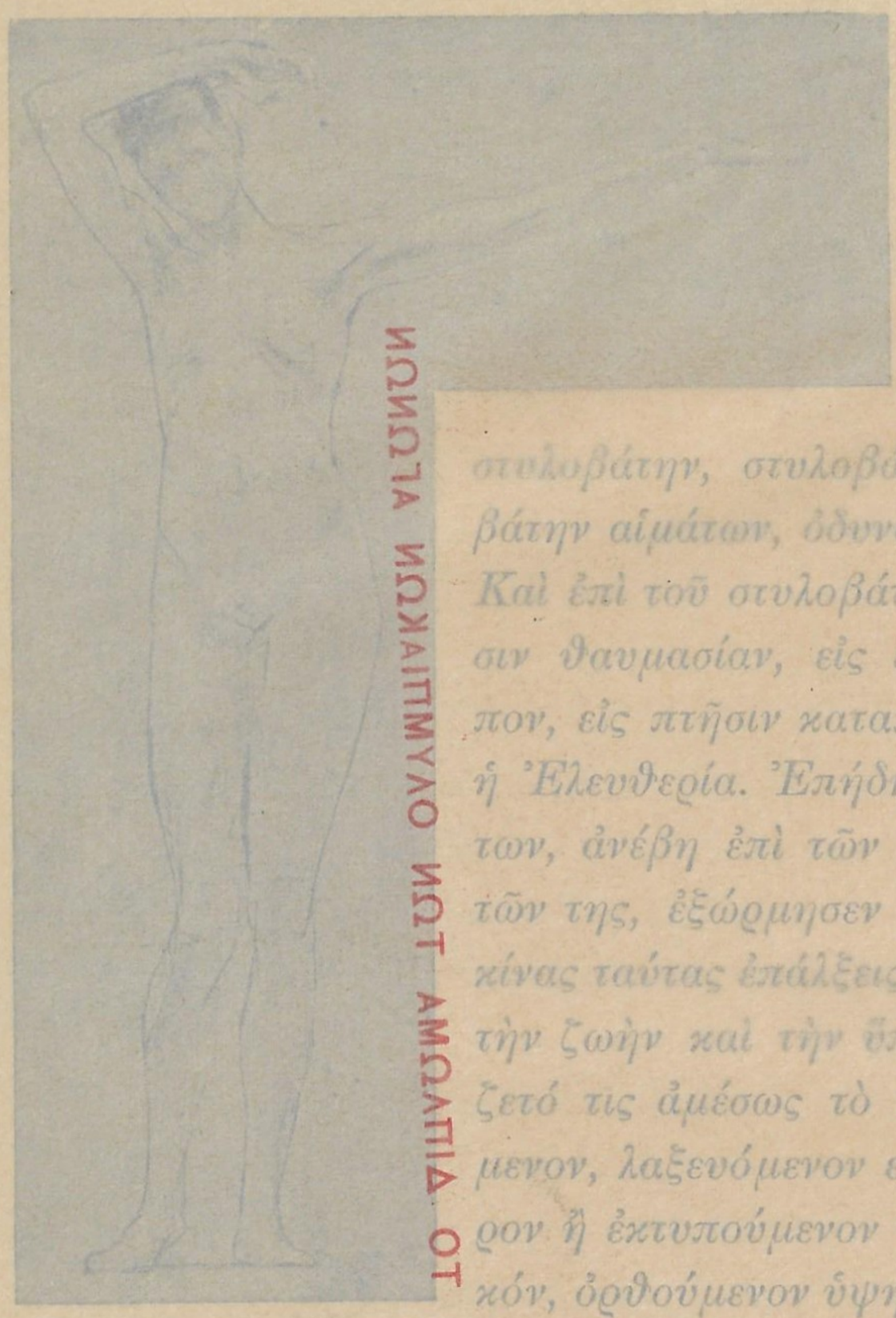

Σπουδὴ γυμνοῦ.

Πῶς ἄλλως; Πτώματα, πτώματα νέων ἀλκίμων, πτώματα γερόντων ἐξηθενημένων, γυναικῶν, βρεφῶν, συσσωρεύονται καὶ ἀποτελοῦν στυλοβάτην, στυλοβάτην ὑψηλόν, στυλοβάτην αἱμάτων, ὀδυνῶν, θυσιῶν, ἀγάπης. Καὶ ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου τούτου, εἰς κίνησιν θαυμασίαν, εἰς ἔξαρσιν ὑπεράνθρωπον, εἰς πτῆσιν καταπλήσσουσαν ὑψοῦται ἡ Ἐλευθερία. Ἐπήδησεν ἐπὶ τῶν θυμάτων, ἀνέβη ἐπὶ τῶν νεκρῶν τῶν λατρευτῶν της, ἐξώρμησεν ἐπάνω ἀπὸ τὰς σαρκίνας ταύτας ἐπάλξεις, διὰ ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὕπαρξιν. Καὶ ἐφαντάζετό τις ἀμέσως τὸ πρόπλασμα τελειούμενον, λαξευόμενον εἰς τὸ λευκὸν μάρμαρον ἢ ἐκτυπούμενον εἰς τὸν αὐθόντα χαλκόν, ὀρθούμενον ὑψηλὰ ὡς ἡ «Γερμάνια» τοῦ Νίδερβαλδ ἢ ὡς ἡ «Μπαβάρια» τοῦ Μονάχου — ἀλλὰ κάτι πολὺ ὀλιγώτερον βαρύ, κολοσσαῖον καὶ πιεστικὸν καὶ κάτι πολὺ ἁβροφυέστερον, ἐπεραστότερον, ἑλληνικώτερον ἀπὸ ἐκείνας — ὑψηλά, ἐν μέσῳ τῆς δόξης τοῦ οὐρανοῦ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ὥραν ἡ θριαμβευτικὴ δύσις τοῦ ἡλίου γεμίζει μὲ ἄνθη φανταστικὰ τὸν ἰόχρυσον ὁρίζοντα καὶ ῥίπτει ἄπεφθον τὸν χρυσόν της ἐπὶ τῶν νεφῶν —προσκεφαλαίων ἐκ ῥόδων, ἐπὶ στρωμνῶν ἐκ ῥόδων.

Τὴν Ἑλλάδα ὅμως, ἔλεγε, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξεικονίσῃ. Ἐφοβεῖτο ὅτι ἡ τέχνη του θὰ ἀπεδεικνύετο κατωτέρα τοῦ ἰδανικοῦ του.

Τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος τὴν δόξαν συνεδύαζε μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀναγέννησιν τῆς νεωτέρας καὶ ἔλεγεν ὅτι ὅταν ἐμβῆκεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἐδάκρυσε βλέπων πόσα ὀλίγα ἀριστουργήματα εἶχον μείνει εἰς τὴν πατρίδα των.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ
ΑΠΟΝΕΜΕΤΑΙ ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΟΥΤΟ ΤΩ
ΝΙΚΗΣΑΝΤΙ ΕΝ ΤΩ ΑΓΩΝΙΣΜΑΤΙ
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

—Ὀλίγα πράγματα ὡραῖα, ἀληθῶς ἔξοχα ἔργα, τὰ ὁποῖα νὰ συγκινοῦν τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ καθηδύνουν συγχρόνως τοὺς ὀλίγους—αὐτὸς εἶνε ὁ προορισμὸς τῶν ἀριστουργημάτων—μᾶς ἀφῆκαν. Ἤθελα νὰ μαζεύσω τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, τὸν Ἑρμῆν τοῦ Πραξιτέλους, τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνος, ποῦ τὰ φθείρει ἡ ὑγρασία τοῦ Λονδίνου, κἄτι ἔργα τῆς Γλυπτοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, ἢ τοῦ Μουσείου τῆς Φλωρεντίας, μερικὰ ἄλλα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα εἶδα ἐδῶ κ' ἐκεῖ· καὶ ἤθελα ἓν οἰκοδόμημα μαρμάρινον, ἁπλοῦν καὶ ἀφελές, λιτὸν καὶ ὡραῖον, τὸ ὁποῖον νὰ τὰ περικλείῃ ὅλα! Τί ναός! Τί προσκύνημα! Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Καλοῦ!

Ὡς οἱ ἀληθῶς ἀγαπῶντες ὅμως, ἦτο αὐστηρὸς εἰς τὰς κρίσεις του καὶ τίποτε δὲν τὸν ἠνώχλει περισσότερον ἢ ἡ «καταδίωξις τῆς μόδας,» ὅπως ἔλεγεν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὅτι πρωτεύομεν.

—Χρειάζεται ἄλλο πνεῦμα νὰ πνεύσῃ ἐπάνω εἰς τὴν Ἑλλάδα, προσέθετε, χρειάζονται ἄλλου εἴδους κόποι, ἄλλαι προσπάθειαι, ἄλλη ὑπομονὴ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν καταβάλλομεν.

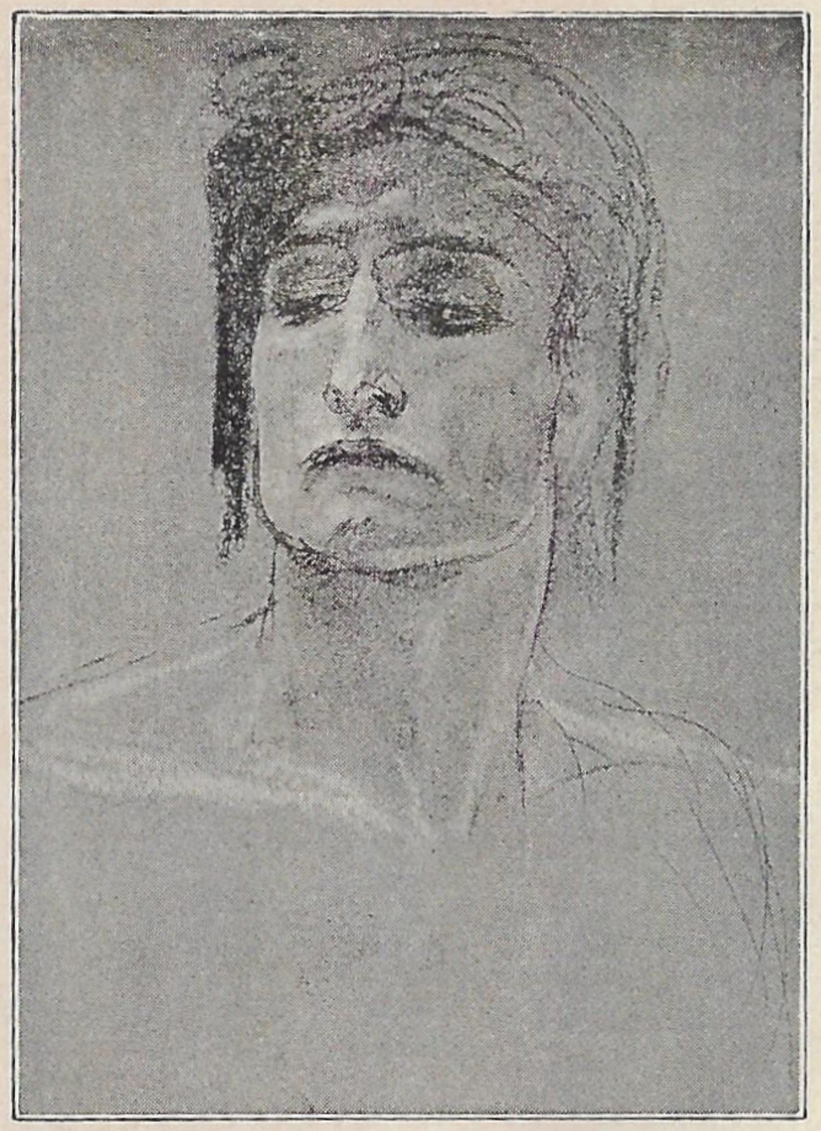

Σπουδή.

Ὅταν ἐπρόκειτο ὅμως περὶ τῆς παλινοστήσεως, τοῦ προσφιλοῦς ὀνείρου, κάθε ἐπιφύλαξις ὑπεχώρει καὶ εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἔγραφεν: «Τὸ σχέδιόν μου νὰ ἔλθω, νὰ σᾶς ἴδω, νὰ ἐπανίδω τὴν πατρίδα, τὰ ἀδέλφια, τοὺς φίλους μου, νὰ ἴδω τὴν θάλασσαν τὴν ὁποίαν ἀγαπῶ καὶ φοβοῦμαι, πραγματοποιεῖται μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Τὸ ὄνειρον αὐτὸ μοῦ φέρει διαδοχικῶς χαράν, λύπην, φρίκην, γλυκύτητα. Τὸ πρωὶ χαίρω, τὸ βράδυ φρίττω... Ἂν ἰδῆτε, ὅτι πολὺ συγκινοῦμαι στείλατέ με πάλιν ὀπίσω, διῶξτέ με πάλιν στὰ ξένα.» Καὶ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ τελευταῖα γράμματά του: «Εἰπέ τους, ὅτι εἶμαι ἀκόμη ὁ ἴδιος· ἐκεῖνος τὸν

ὁποῖον ἤξευραν, ὅτι ἔχω νοσταλγίαν καὶ ὅτι ἂν ἠμποροῦσα νὰ ἔλθω αὐτοῦ καὶ νὰ πᾶμε ὅλοι εἰς τὸ ἀκρογιάλι τοῦ Δαφνιοῦ, θὰ ἐγινόμην καλὰ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν.»

Τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἦτο εἰς τὸν Γύζην ὄχι ὀλιγώτερον ζωηρὸν καὶ ἔντονον τῆς φιλοπατρίας, κατὰ περίεργον δὲ σύμπτωσιν ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία εἰκών του ἐκ τῆς θρησκείας ἔλαβον τὴν ἔμπνευσίν των. Ἡ πρώτη εἶνε τὸ «Ὄνειρον τοῦ Ἰωσήφ», σελὶς ἀνεκδοτικὴ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς—ἡ τελευταία, τὸ κύκνειον ᾆσμα τοῦ χρωστῆρός του,—τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν φράσιν Γερμανοῦ κριτικοῦ, παρέδωκεν ἤδη εἰς τὸν Θεὸν παρ' οὗ τὸν εἶχε λάβει—σελὶς ἐμπνεύσεως μυστικῆς ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης: «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται.» Καὶ εἶνε, περιεργοτέρα σύμπτωσις ἀκόμη, αἱ δύο εἰκόνες δύο χαρακτηριστικοὶ σταθμοὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γύζη. Τὸ ἀνέκδοτον, ἡ πραγματιστικὴ ζωγραφική, ἡ φυσικὴ ἔμπνευσις, ἡ πρώτη — τὸ ὅραμα, ἡ ἰδεώδης ἀνύψωσις, ἡ ὑπερκόσμιος ἀποκάλυψις, ἡ δευτέρα· ἀμφότερα δὲ τὰ ἔργα πηγὴν ἔχουν τὴν θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς ψυχῆς, ἐννοῶ, τὴν ὑπερτέραν ξηρῶν τύπων, στενῶν δογμάτων, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν, τὴν θρησκείαν τὴν ἄσαρκον τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἀγάπης.

Κεφαλὴ νεάνιδος.

—Ὁ κόσμος, ἔλεγεν ὁ Γύζης, παρουσιάζεται συνήθως εἰς προβλήματα ἐνώπιόν μας. Καὶ τὰ προβλήματα αὐτὰ προσπαθῶ νὰ λύσω. Καὶ τὰ προβλήματα ἐζήτει νὰ λύσῃ μὲ ὅλην του τὴν καρδίαν καὶ μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ μὲ ὅλην του τὴν διάνοιαν, ἀληθὴς «κατατηξίτεχνος», κατὰ τὴν θαυμασίαν λέξιν τῶν παλαιῶν, εἰσχωρῶν εἰς τὸ βάθος τῆς τέχνης καὶ οἱονεὶ τήκων τὴν ὕλην, διὰ νὰ ἀνεύρῃ καὶ ψαύσῃ τὸ πνεῦμα, τὸ ἐντὸς αὐτῆς. Ἡ ἀναζήτησις αὕτη τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἀπολύτου ἰδεώδους τόσον ἐμπαθὴς ἦτο εἰς τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην, ὥστε

ὅταν τὸν ἠρώτα κἀνεὶς εἰς πόσον καιρὸν ἠδύνατο νὰ τελειώσῃ μίαν εἰκόνα, τοῦ ἀπήντα:

— Ἐγὼ δὲν τὴν τελειώνω ποτέ! διότι δι' αὐτὸν πράγματι ἓν ἔργον δὲν ἦτό ποτε τελειωμένον καὶ ὑπὲρ τὰς γραμμάς, ὑπὲρ τὸ σχέδιον, ὑπὲρ τοὺς χρωματισμούς του, ἔζη μίαν ἄλλην τελειοτέραν ζωήν, τὴν ζωὴν τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἐμπνεύσεως, ἀληθὴς «ἥρως τοῦ Παρνασσοῦ», ὅπως ὠνομάσθη, ἀναρριχώμενος διαρκῶς δι' ἐντόνου προσπαθείας πρὸς τὴν ἄφθαστον κορυφήν του.

❁

Ἡ τέχνη, ἡ δημιουργική,
Εἴτε τὸ ὄργανον τοῦ λόγου μεταχειρίζεται,
Εἴτε τὸν χρωστῆρα ποῦ ἐγκυμονεῖ ἀποχρώσεις αἰθερίους,
Ζητεῖ νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ νοῦν καὶ καρδίαν.

— Οὐώρδσουωρθ.

λέγει ὁ Ἄγγλος ποιητὴς καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶνε ὁ ἐκφραστικώτερος χαρακτηρισμὸς τοῦ ἔργου τοῦ Γύζη· τοῦ ἔργου αὐτοῦ τῆς Ἁρμονίας, τῆς Ἰδέας, τῆς Ἀγάπης, τῆς Ζωῆς, τοῦ Θανάτου, τοῦ ἔργου ποῦ ἀναπλάττει ἐνώπιόν μας συλλήψεις καὶ ἀλληγορίας ἀρχαϊκῆς εὐρυθμίας καὶ ἑλληνικοῦ κάλλους, τοῦ ἔργου ποῦ θὰ ζήσῃ, τοῦ ἔργου τὸ ὁποῖον ἔβαλεν ἀκτῖνα δόξης ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς Ἑλλάδος.

Προσωπογραφία.

Τὰ ἔθνη, ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι, δὲν ζῶσι μόνον μὲ ἄρτον. Αὐτὴ ἡ Ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος τί ἄλλο εἶνε ἢ ἡ ζωντανὴ ἀπόδειξις τῆς ἀθανασίας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ποῖον ὅπλον ἄλλο ἐθαυματούργησεν ἀσφαλέστερον εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐλευθερωτῶν της ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἀφθάρτων ἀριστουργημάτων τοῦ αἰωνίου Καλοῦ; Ἡ ψυχὴ τῶν ἐθνῶν ζητεῖ καὶ ὀλίγην δρόσον ἰδανικοῦ. Τὰ ὀστᾶ τοῦ Γύζη ἀναπαύονται εἰς τὸ

Εἰρηναῖον τοῦ Μονάχου, νοσταλγὰ τοῦ κυανοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀσυγχώρητον ἂν δὲν ἀνεκομίζαμεν τοὐλάχιστον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ἔργα του, ὅσα ἐνεπνεύσθη, ἐδημιούργησε καὶ εἰργάσθη, μίαν ἔχων λατρείαν, τὴν λατρείαν τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν δι' αὐτὸν ἐξεπροσώπει ἡ Ἑλλάς, καὶ πρὸς ἕνα προσηλωμένος ἀστέρα, τὸν ἀστέρα, ὅστις στίλβει ἀΐδιος ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος.

Ὁ Γύζης νεκρὸς (*Σχέδιον τοῦ Λέμπαχ*)

Ἐτυπώνοντο αἱ σελίδες αὗται, ὅταν ἔλαβον τὸ φυλλάδιον τοῦ Μαΐου τῆς γαλλικῆς «Revue de l'art ancien et moderne», περιέχον ἔξοχον ἄρθρον τοῦ διασήμου Ἄγγλου κριτικοῦ Γουλιέλμου Ρίττερ περὶ τοῦ Γύζη, γραφὲν χάριν τῆς ἐκθέσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου, ἥτις μέλλει νἀνοίξῃ εἰς τὸ Μόναχον τὴν 1 Ἰουνίου. Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ρίττερ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Γύζη μετ' ἀνεπιφυλάκτου θαυμασμοῦ, ὁ Ἄγγλος τεχνογράφος, ὡς καὶ αἱ ἀφανεῖς σελίδες τὰς ὁποίας ἀφιέρωσα εἰς τὸν Γύζην, συνδέει τὸν Ἕλληνα ζωγράφον πρὸς τὴν κλασικὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, θαυμάζει τὸ μεγαλεῖον, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἁπλότητα τῶν ἐμπνεύσεων αὐτοῦ, τὸν ἀνακηρύσσει «ἴσως τὸν μεγαλείτερον σχεδιαστὴν τοῦ αἰῶνος» καὶ προσφυέστατα λέγει, ὅτι ὁ Γύζης διὰ τῆς εὐρυθμίας, τῆς εὐγραμμίας, τῆς σεμνότητός του, ἥτις δὲν ἔχει τίποτε τῆς φλωρεντινῆς ξηρότητος τοῦ σχεδίου ἢ τῆς βενετικῆς κραιπάλης τῶν χρωματισμῶν, ἀπορρέει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀγαλματοποιῶν, ἀπὸ τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους, «ὅλος ἀλάβαστρον, χιὼν καὶ μάρμαρον». Ἐκ τῶν πρώτων εἰκόνων του, τῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πιλότη γραφεισῶν, ἐξαίρει τὴν «Ἰουδὶθ» καὶ τὸν «Ἰωσὴφ ἐξηγοῦντα τὰ ὄνειρα» ὡς ἔργα ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τοῦ Μάκαρτ καὶ τὰ καλλίτερα τοῦ Μάκαρτ. Τὸν Γύζην ὁ Ρίττερ τάσσει παρὰ τὸν Βωδρῦ, τὸν Πουβὶς δὲ Σαβὰνν καὶ τὸν Γουσταῦον Μορῶ. Πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον νομίζω, ὅτι συγγενεύει περισσότερον, εἰς τοὺς περιεργοτέρους δὲ συνιστῶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς περὶ αὐτοῦ θαυμασίας μελέτης τοῦ Ἀρῦ Ρενάν, τοῦ ζωγράφου-ποιητοῦ, ὅστις εὗρε τόνους ἀξίους τοῦ πατρός του διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν διδάσκαλόν του. «Ὁ Γύζης (λέγει ὁ Ρίττερ ὁμιλῶν περὶ τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ ἔργου τοῦ Γύζη, τῆς καθαρῶς ἑλληνικῆς) γίνεται πλέον ἐντελῶς Ἕλλην· προσπαθεῖ νὰ γίνεται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον Ἕλλην καὶ ποτὲ τέχνη δὲν ἐξήρθη περισσότερον τῆς ἰδικῆς του. Ἀναγομένη εἰς τὰς πηγάς της, μάτην ἡ Ἀθηνᾶ ἐξορίζεται ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον εἰς τὴν Βαλχάλαν. Ἐκεῖ ὅπου ἵσταται, πέριξ αὐτῆς τοὐλάχιστον, εἶνε πάντοτε Ἀθῆναι. Ὁ Γύζης ἀποτελεῖ εἰς τὸ Μόναχον οἵαν ἐπίσης ἐξαίρεσιν ὁ Μορὼ εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἡ ἀπομόνωσις αὕτη ὑπῆρξεν εὐνοϊκωτάτη δι' αὐτόν. Ὑπέταξεν ἑαυτὸν εἰς θαυμαστὴν πειθαρχίαν σχεδίου, ἐδημιούργησεν εἰς ἑαυτὸν ἀτμοσφαῖραν σκέψεως, κομψότητος καὶ κάλλους, ἀπρόσιτον εἰς τοὺς κοινοὺς τῶν θνητῶν». Ὁ Ρίττερ ὑπῆρξεν, ἄλλως, εὐτυχέστερος πάντων ἡμῶν. Εἶδεν ὅλα τὰ ἀπομένοντα εἰς τὸ ζωγραφεῖον τοῦ Γύζη ἔργα, ἐφυλλομέτρησε τὰ σημειωματάριά του, περιειργάσθη τὰ χαρτοφυλάκιά του. Πόσον πληρεστέρα θὰ ἦτο ἡ μελέτη αὕτη, ἐὰν ἔχομεν ἐδῶ τὰς νέας καὶ ἀνεκδότους

σελίδας τοῦ «μεγάλου διακοσμητικοῦ ζωγράφου, ὅστις φαίνεται ἀπορρέων κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῶν κλασικῶν αἰώνων τῶν Ἀθηνῶν»! Ὁ Ἄγγλος τεχνογράφος ἀναφέρει **Κένταυρον** (διὰ σηπίου) ἐριμμένον κατὰ γῆς ἐπὶ πεδίου βραχώδους καὶ συστρεφόμενον ὑπὸ τοὺς γυμνοὺς πόδας γυναικός, ἥτις συντρίβει τὴν κεφαλήν του μὲ ἔκφρασιν ἡδονῆς, ἀξίαν τοῦ Ρόγ· ἄλλον **Κένταυρον** μὲ τοὺς δύο βραχίονας προσδενομένους ὑπὸ Ἐρωτιδέως, τὸν ὁποῖον φέρει ἐπὶ τῶν νώτων, βλέποντα διὰ τοῦ στομίου τοῦ σπηλαίου του τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς βράχους, τὸ ὅλον εἰς τόνους φαιοχρόους ζωγραφισμένον, μὲ θαυμασίαν εὐρύτητα σχεδίου· νεαρὸν **Νάρκισσον**, εὐλυγισίας στάχυος, ὄρθιον παρὰ τὸ χεῖλος ρυακίου καὶ προσηλωμένον ὁλόκληρον εἰς τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἰδίου σώματος, ἐλαιογραφικὸν εἰκονίδιον γλυκυτάτου χρωματισμοῦ· ἔπειτα τὴν ἔξοχον ἐκείνην τῶν Κενταύρων ἐξομοίωσιν πρὸς τοὺς χειμάρρους, τοὺς κατερχομένους ἀπὸ τὰ βουνὰ κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων· τὴν πρωτότυπον μεταβολὴν τοῦ μύθου τοῦ Πυγμαλίωνος: τὸν ποιητὴν παρηγορούμενον ἀπὸ τὸ ἔργον του (ἄπειρος εἶνε ἡ τρυφερότης μετὰ τῆς ὁποίας τὸ λευκὸν πλάσμα προσκλίνει ἐπὶ τοῦ ἀξέστου μελαψοῦ κορμοῦ). τέλος τὸν **Πήγασον εἰς τὸ Ἱπποδρόμιον**, ἐφ' οὗ ἐγείρεται ποιητὴς ἀκροβάτης, παίζων μὲ τὴν λύραν του, σάτυρα δριμεῖα καὶ ὅμως πάντοτε ἀρχαϊκῶς σεμνή. Ἡ τελειότης τῶν γυμνῶν τοῦ Γύζη καὶ ἡ κίνησις τῶν πτυχώσεών του—ἴδετε τὴν Δόξαν εἰς τὴν φωτοτυπίαν τοῦ ἔργου τούτου—ἐνθυμίζουν, κατὰ τὸν Ρίττερ, τὴν Νίκην τῆς Σαμοθράκης καὶ τὴν Νίκην τὴν προσδένουσαν τὸ σανδάλιόν της. Τὴν ἔμπνευσιν τῆς εἰσόδου τοῦ Νέου Αἰῶνος, ἐξ ἄλλου, ἀποκαλεῖ «ἀλησμόνητον». Ὑπὲρ τὸ σκότος προχωροῦν, περιβαλλόμεναι ἀπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν λαμπάδων των, ὅλαι αἱ ἐλπίδες τῆς Τέχνης, τῆς Ἁρμονίας καὶ τῆς Εἰρήνης, ἐνῷ ἄνωθεν, ἀπὸ τῶν νεφελῶν, τὸ Πνεῦμα κεραυνοβολεῖ τὸν Δαίμονα μὲ τὴν φεγγοβόλον ἀστραπὴν τῆς ρομφαίας του. Τὸ σχέδιον καὶ ἡ φωτοσκίασις εἰς τὸ ἔργον τοῦτο προσδίδουν ἐντυπώσεις ἐξαισίους. Τὰ πρόσωπα φαίνονται ὡς πλασμένα ἐξ ἀλαβάστρου καὶ ὡς ἔσωθεν φωτιζόμενα. Καὶ ὁ καλλιτέχνης ἀνῆλθεν εἰς ὕψη ἀληθοῦς μεγαλοφυΐας, ἐνσαρκώσας τὸ χωρίον τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τοῦ Κυρίου, ὃν ἀναγγέλλει φῶς μέγα. Συνέλαβεν ἓν μετέωρον καὶ κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ τόσον κάλλος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, ὥστε νὰ προσωποποιήσῃ δι' αὐτῆς τοὺς ἀρχαγγέλους. Τὸ ὄνειρον τοῦτο ἤλπιζε νὰ ἐκτείνῃ εἰς τὰς διαστάσεις τῶν εἰκόνων τοῦ Τιντορέττου εἰς τὸ Δουκικὸν Παλάτιον καὶ τοῦ Τιέπολο εἰς τὸ Βυρτζβοῦργον, ἀλλὰ ποῦ τώρα οἱ Δόγαι καὶ οἱ πρίγκηπες—ἐπίσκοποι τοῦ καιροῦ ἐκείνου; Ὁ Γύζης, κατὰ τὸν Ἄγγλον τεχνογράφον, ἠγάπα ἐμπαθῶς τὴν μουσικὴν—λεπτομέρεια γνωστή. Ὁ Μπετόβεν καὶ ὁ Σοῦβερτ ὅμως ἦσαν οἱ μόνοι μουσικοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεύρισκε τὴν πλήρη ἐκείνην καὶ ἀπόλυτον τελειότητα τοῦ κάλλους, ἥτις ὑπῆρξε τὸ θέλγητρον καὶ ἡ ἀγωνία τῆς ζωῆς του. Διὰ τοὺς τολμῶντας ἀκόμη νὰρνοῦνται τὸ κάλλος τέχνης, ἐμπνεύσεως καὶ μορφῆς ὡς ἡ τοῦ Γύζη, ὁ Ρίττερ λέγει ὅτι οὗτος εἶχε ζωγραφήσει μερικὰ ῥῴδια καὶ μερικὰ γλυκύσματα μὲ τόσον στερεὸν φλοιὸν—εἰς τὰ ἐπιτραπέζια, τὰ ὁποῖα ἔγραφε κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του,—ὥστε ἐκσφενδονιζόμενα κατὰ τῆς κεφαλῆς των νὰ τοὺς πείσουν ὅτι, «ἐὰν πολλοὶ τῶν ζητούντων νὰ ἐκφράσουν σύμβολα καὶ περιπλόκους σκέψεις δὲν γνωρίζουν νὰ ζωγραφίζουν, ὁ Γύζης δὲν κατελέγετο μεταξὺ αὐτῶν». Εὐτυχῶς, προσθέτει, ἡ ἄπειρος γλυκύτης τοῦ ἤθους του καὶ ὁ θελκτικὸς ἀττικισμὸς τῶν τρόπων του ἀπέτρεπον τὸν Γύζην ἀπὸ τοιούτων βιαιοπαθῶν κινημάτων.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 4

Ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον "Ἑστια„ Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 2873.